

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 22. zvezka.

	Stran
Frančišek Štrukelj-Jaroslav. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	673
Jesenski dihi. (Speval <i>Silvin Sardenko.</i>) I., II., III., IV.	679
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	680
Mrtvaški zvon. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	686
Roža in trn. (Slika iz naroda. — Spisal <i>Fr. Vrhovski.</i>) [Dalje.]	687
Dekadentski biseri. 7. (Zložil <i>M. O.</i>)	691
Celje in okolica. (Proste črtice. — Sestavil <i>Andrej Fékonja.</i>) [Dalje.]	692
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	697
Književnost	702
<i>Črtice iz maloruske književnosti.</i> (Piše <i>Podravski.</i>) [Dalje.]	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Fr. Štrukelj-Jaroslav	673
Madonna. (V akademiji v Benetkah. — Slikal <i>Joannes Bellini.</i>)	681
Ljubno (na Spodnjem Štajerskem.) (Fot. <i>M. Helff.</i>)	689
Barski zaliv. (Fot. <i>Al. Beer.</i>)	697
Postanek. (Risal <i>Ant. Koželj.</i>)	704

Listnica uredniška. G. O. Š. na D.: Prejeli. Prosimo Vas kakor druge sotrudnike potrpljenja, ker leto se bliža koncu in zato moramo paziti, da se konča primerno tudi tvarina. — G. neimenovanec v M.: Ali privoščite tako malo svobode slovenskemu pisatelju in uredniku, da mu že pretite, ako pové odkrito svojo misel? To ni lepo. Prostor našega lista so Vam vedno na razpolago, da poveste tudi Vi svoje misli, tako tudi vsakemu drugemu poštenemu narodnjaku. Pomislite tudi to, da je velik razloček, ali se kdo šali s kako umetniško strujo, ki je od danes do jutri, ali se posmehuje verskim nazorom in svetinjam naroda. Sicer pa zdravi! — G. *Alpha*: Prejeli. Pride. Hvala!

Prošnja. Ker je G. Pirca knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888.* Založila c. kr. kmetijska družba *kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanj hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Podarila sta knjigo: g. Fr. Pengov, kapelan; ga. Rozalija Škofic iz Loke pri Mengišu (dva izvoda). Srčna hvala!

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. X. in XI. po 4 gld.

Francišek Štrukelj-Jaroslav.

(Spisal ¹⁾ dr. Fr. L.)

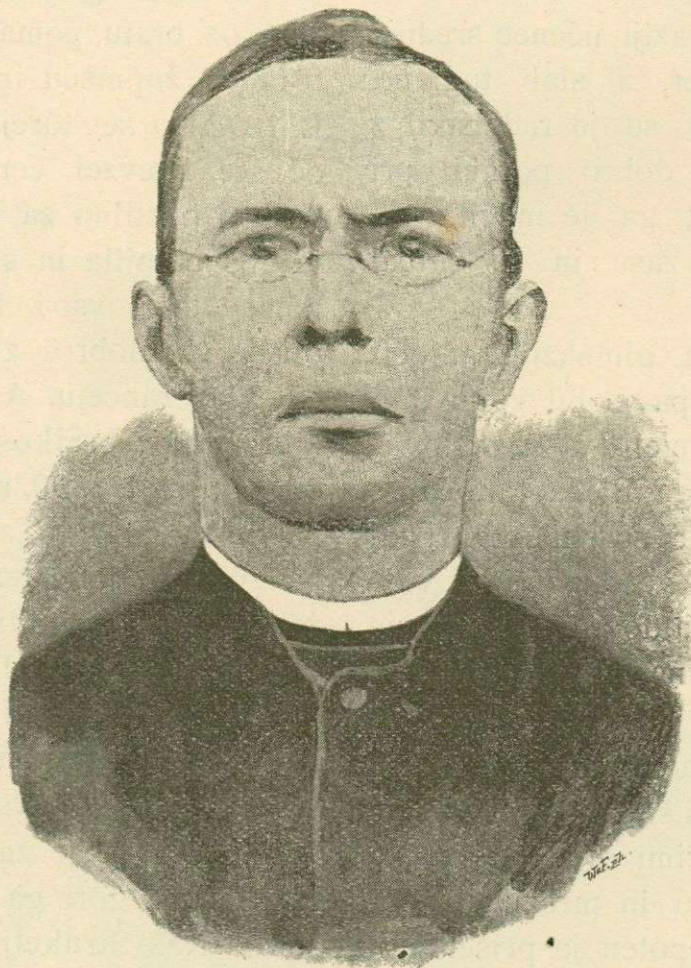
I.

Od l. 1870. smo med pisatelji mnogokrat srečali ime Jaroslav. Dolgo nisem vedel, kdo je ta mož, ki tako marljivo piše v „Novice“. Naposled sem zvedel, da je Jaroslav upokojeni duhovnik na Šmarni gori Francišek Štrukelj, katerega so prijatelji te gore dobro poznali, pa tudi pomilovali zaradi njegove neprestane bolehnosti. Pomiloval sem ga tudi sam, zakaj nisem mogel opaziti, da bi se bil v pogovoru kdaj zasmel, da bi bil pokazal kdaj veselje do družbe ali zabave, da bi se bil kdaj čutil res srečnega in zadovoljnega. Vendar je imel jedno veselje: to so bile njegove knjige, in jedno priljubljeno delo: to je bilo pisateljvanje. Sedaj počiva njegovo truplo že štiri leta na Šmarni gori, a te-le vrstice naj mu bodo skromen spominik, da ga Slovenci ne pozabijo.

Francišek Štrukelj se je rodil v Št. Vidu pri Ljubljani na šte. 20., v tedaj tako zvani Matijakovi hiši, kjer je pa sedaj velika župana Belca hiša. Njegov oče Jožef je bil kajžar in čevljar, mati je bila Marijana, ro-

jena Robida. Bila sta sicer bolj ubožna, a jako delavna in pogumna. Oče se je ukvarjal z rokodelstvom, mati pa z vrtom in z nekaj njivami. Prodala sta staro kajžo in si poleg nje sezidala lično hišico sredi malega vrta, nasajenega z drevjem. Imela sta troje otrok:

starejši je bil naš ‚France‘ (tako so ga imenovali), dve leti mlajša je bila hči Micika, in najmlajši je bil sin Andrej. France se je rodil dné 29. listopada l. 1841. in je bil že v prvi mladosti bolehen otrok. Bil pa je jako pobožnega srca, ki je imel veselje samo za cerkev in njena opravila. Stregel je pri maši, doma pa je sam oltarčke postavljaj, maševal in pridigal, in ob tem mu je moral biti bratec za strežnika, sestra pa za pevko. Imel je jako dober spomin in je otrokom pripovedal, kar je tu ali tam slišal. V domači šoli se je lepo vedel in bil

Fr. Štrukelj-Jaroslav.

posebno miren; tudi se je prav marljivo učil; zato je bil nanj pozoren tedanji šentviški župnik Blaž Potočnik in je nagovarjal stariše, da naj ga dadó še nadalje v šolo. Izprva niso imeli poguma, a naposled so se le udali prigovarjanju in poslali Franceta v Ljubljano. Šlo je, toda jako trdo. Mati je

¹⁾ Največ poročil o pokojnem pisatelju Fr. Štruklju mi je podala njegova sestra Micika, nekoliko njegov poslednji cerkvenik, gosp. župnik J. Ažman, in gosp. Fr. Rebol z nabiranjem literarnega gradiva.

velikokrat tožila, kako hudo je za stariše in za druge otroke, ako gre iz ubožne hiše sin v šole. Ker si po navadni poti ni upala zmagovati stroškov za sina, zato se je po dovršeni njegovi tretji šoli preselila s sinom v Ljubljano, najela si stanovanje in dobila nekaj dijakov v oskrbovanje. Po tej poti je preživela šest let in vzdrževala sina v šoli, dokler ni dovršil gimnazije. Oče je med tem časom delal doma, pomagala mu je hčerka in si vrh tega s šivanjem prisluževala marsikak novčič. S tako odločnim načinom si je znala pomagati naša Štrukljeva družina. Tudi mlajši brat je dobil zgodaj delo in si služil vsakdanjega kruha.

France je bil v gimnaziji učenec srednje vrste. Ni bil prav dober, a slab tudi ne. Poleg šolskih predmetov se je rad bavil z drugimi, kar je pozneje dobro porabil pri pisateljstvu. Že takrat ga je mučila bolehnost, rad je bil sam zase in se ogibal dijaških nerednostij.

France se je koncem gimnazije odločil za duhovski stan. Ker pa je bil vidno bolehen, niso ga radi sprejeli v bogoslovje. Le po priprošnji dobrega Blaža Potočnika so se mu odprla vrata semeniška. Tudi tukaj je mnogo bolehal, vendar je brez večjega zadržka in prestanka dovršil bogoslovje in bil dné 30. malega srpana l. 1865. posvečen za mašnika.

Prvo službo je dobil na Čatežu pri Krškem, kjer je ostal dve leti. Tu se mu je bolehanje še shujšalo. Nekoč po zimi in proti večeru je moral v hudem snegu in mrazu iti obhajati dve uri daleč. Prepoten je prišel vrh hriba na močen veter in se shladil. Po polnoči je prišel ves utrujen in zdelan domov in upal, da se odpočije na gorkem. A tu ga je že čakal drug človek, ki ga je klical za obhajilo. Šel je tudi na to pot, a vrnivši se je bil že nevarno bolan. Trajalo je dva meseca, da je zopet okreval. Bolezen ga je hudo potrla, želodec mu je oslabel, moči so mu opešale. Prestavili so ga torej na lahko mesto, in sicer v Sostro pri Ljubljani, kjer je s težavo opravljal kapelansko službo pet let. Svojo bolehnost si je še povečaval s tem,

— hotel si jo je polajšati — da je rad pil kavo in pušil tobak.

Naposled je uvidel, da ne more več delovati v redni službi in je poprosil za pokojnino. Hotel je živeti v domači hiši v Št. Vidu. Tedaj so bili na Šmarni gori brez duhovnika. Ko so ljudje zvedeli o nameri Štrukljevi, šli so ga prositi, naj pride na Šmarno goro. Izprva ga ni mikalo, ker si ni upal opravljati vsega potrebnega dela. A naposled se je le odločil, zakaj za prijatelja prirode pač ni ugodnejšega kraja, kakor ta gora s svojim divnim razgledom. Tudi so mu prigovarjali njegovi domači, za katere je bilo tudi ugodno, da so mogli bolehnemu sinu, oz. bratu, pomagati in ob enem skupaj ostati v župnišču in v bližnji cerkveni hiši. L. 1872. so se torej vsi preselili na goro: oče je prevzel cerkvenikovo službo, brat Andrej gostilno za romarje in izletnike, mati je gospodinjala in sinu stregla, sestra pa je pomagala povsod, kjer je bilo treba. Tako jim je šlo dobro, zlasti kadar je bolehnost odlegla Francetu. A zadevale so ga zaporedoma razne bridkosti. L. 1878. mu je umrl oče, konec l. 1890. mu je umrla mati, l. 1891. pa brat Andrej. Tako mu je bilo življenje na gori čimdalje težje; za materjo je močno žaloval in se zaradi njene izgube ni mogel prav utolažiti. Tudi ga je bolezen mučila. Ako so ga obiskali tudi dobri znanci in želeli, naj ostane pri njih ali izpije kupico vina, ni se dal pregovoriti.

L. 1895. se je začelo z debelim snegom. Na Šmarni gori ga je bilo tri metre na visoko. Naš Štrukelj je bil še dokaj trden, dokler ni prišel osodni velikonočni potres. Potreslo je močno tudi poslopja na Šmarni gori, zazevale so razpoke in povsod je popadal omet na tla. Z drugimi je bežal tudi Štrukelj pod milo nebo in tukaj prebil mrzlo noč. To je bil zanj hud udarec, ki mu je shujšal bolezen. Odtlej ni bil več zdrav. Mnogo nočij ni mogel zatisniti očesa, temveč jih je preslonel pri mizi, šele proti jutru je malo legel v posteljo; zato je tudi čimdalje pozneje maševal. Poslednjič je maševal dné 14. kimavca istega leta ob pol poldne, bil je

že bolj podoben mrliču kakor živemu človeku. Napadale so ga grozne bolečine, vilo ga je v želodcu in v črevah, da je na glas klical „Jezus!“ in „Bog!“

Po noči od 16. do 17. kimavca se je zdelo, da mu je bolezen nekoliko odlegla. Vendar je želel potem zjutraj ob sedmi uri še jedenkrat prejeti poslednja zakramenta. A naglo je oslavel, jel umirati in proti osmi uri dné 17. kimavca l. 1895. zjutraj je izdihnil mnogoletni trpin svojo blago dušo. Dva dni pozneje so ga pokopali, devet duhovnikov z mnogim ljudstvom je prišlo izkazat mu poslednjo čast.

Rajnik je bil srednje postave, suh, upadlih lic in blede barve. Vedenja ni bil vablji-vega; bil je rajši sam kakor v družbi. Tožil ni rad o svoji bolezni, kakor sploh ni rad mnogo govoril. Bil je vesten duhovnik, ki je ljubil svoj stan in svoje dolžnosti. Bil je vedno skromen in ponižen, zato tudi v javnosti ni nastopal s svojim imenom.

II.

Frančišek Štrukelj je jel zgodaj pisateljati. Njegov sošolec g. župnik J. Ažman piše o tem: „Kakih posebnih zmožnostij bi ne bil Štruklju nihče pripisoval. Kar nas naenkrat kot osmošolec iznenadi v ‚Novicah‘ s šaljivo obravnavo o šišenskih žabah. S temi prvenci svojega peresa je pokazal svoj skriti talent in pa, kako gladko in pravilno mu teče slovenščina.“ Od tega časa je pridno sukaj svoje pero skoro do smrti, zlasti je rad pisal v „Novice“ in v „Besednik“. Nekatero stvar je priredil tudi za podlistek „Slovenčev“ in jedno knjigo — kolikor vemo — za družbo sv. Mohorja. Njegov stalni psevdonim je bil Jaroslav. Tu ne namerjam navesti prav vseh njegovih spisov, objavljenih v časnikih, tudi zato ne, ker niso vsi izvirni, ampak one, ki so obče zanimivi.

Največ je pokojnik pisal za „Novice“ in za zabavni list „Besednik“.

„Novice“ l. 1870. so objavile Fr. Jaroslava sestavek „Solnce pa ure“. L. 1872. je začel svoje „Politične pridige“. Žal, da je podal jedno samo, zakaj nauki v tej pridigi so

zelo tehtni. Geslo ji je: „Delajte za narod slovenski, dokler ga še imate; kajti utegne se zgoditi, da ga bode iskali, pa ga ne bode več.“ Po tem geslu piše o delavnosti za Slovenijo. Pravi, da so nas budili in klicali na delo za slovensko domovino, za slovenski narod, vrli možje. Bil je Val. Vodnik, prvi slovenski pesnik, ki je pel: „Za pevke slovenske živim in gorim.“ „Nastopil je nov slovenski goslar Prešeren, pevec vedno mlade, vedno žive ljubezni.“ — Oglasile so se 1843. l. „Novice“, ki kličejo na vztrajno delo. Potem svari pred nejednostjo, zaradi katere je Slovenec in sploh Slovan obsojen v trpljenje. „Močni, nepremagljivi bode — dejal je starček Svatopluk svojima sinovoma — ako bode edini.“ — Zanikarni Slovenci in Slovenke so, ki skoro nobenega slovenskega lista ne naročé. Zanikarni so Slovenci in Slovenke, ki samo prepevajo in popivajo za narod. Njih kratkočasje je lenoba. Zanikarni Slovenci so, ki imajo zmožnosti za pisateljstvo, a ne porabijo teh zmožnosti. Tudi so zanikarni Slovenci, ki ne pisateljujejo na pravem stališču. „Ali kaj pomaga, če Slovenec še toliko skrbi in dela za svoj zanemarjeni narod, ako pa meni, z ‚decemberskim brezvernim liberalizmom‘ osrečiti ga! Ali se vam res nič ne smili narod?“ Sklep: Zatorej ljubimo, iskreno ljubimo milo Slovenijo, svojo dobro mater, ki skrbi za nas, svoje sinove in hčere, skrbi do zadnjega trenutka. Podučujmo slovenski narod, dokler se nam glasi, dokler ga kaj imamo! — Zadovoljni se bomo vlegli enkrat v hladni grob matere Slovenije, ako izpolnimo svoje dolžnosti do nje.¹⁾

Kaj je bilo vzrok, da je takoj prenehal s temi odličnimi sestavki, ne vemo. Tudi se je sploh obrnil od „Novic“ in se poprijel „Besednika“, ki je izhajal od l. 1869. do 1878. Pokojnika je nepovoljna stvar hitro užalila: skoro gotovo sta si prišla kaj navzkriž z urednikom „Novic“. Še istega leta (1872) je objavil v „Besedniku“ povest

¹⁾ Da, v tem oziru se je mogel pokojnik zadovoljno vleči v grob: dasi trpin, ni nehal delati za svoj narod.

„Novoletni dar“. V tej lepi povesti, ki se ozira na laško vojsko, priporoča pisatelj Slovincem zlati nauk, naj bolj čuvajo svojo zemljo in varujejo slovensko posest, da se je ne polasté tujci. Konec povesti veli: „Slovenski posestniki, držite svoja posestva, držite jih do skrajne sile. Vi pak, slovenski premožniki, rešujte kose domače zemlje, da tujcem ne pridejo v roke!“¹⁾ — V 5. letniku (1873) „Besednikovem“ čitamo: Katarina II., ruska carica, nadalje: Grozopolna noč. Iz dnevnika nekega kapitana. Fr. Jaroslav (pripoveduje o veliki nevarnosti na morju), Štefan Dečanski, kralj serbski (žalosten vzgled, da je sin, Štefan Dečanski, živel v neslogi s svojim očetom, Miljutinom, 1275 — 1335), Štefan Dušan, silni serbski car (sin Štefana Dečanskega, junak v srbskih pesmih 1335 — 1356), Vukašin, serbski kralj (polastil se je prestola siloma, njegov sin je bil kraljevič Marko), Miloš Obilić (padel na Kosovem polju). V 6. letniku (1874) je objavil: Drobtine, Slava kreposti (opisuje skesanega izdajavca), Laž, Napredek (kaže ljudi, ki napredujejo zunanje, a malo spoznavajo sami sebe), Napoleon Bonaparte, cesar francoski, Marjetica (povest po narodni pravljici o mačehi in njeni sedemletni pastorki Marjetici), Križ med vrbami (podaje po pripovedovanju stare ženice zgodbo nesrečne deklice Alenčice²⁾), Slovanski običaji: 1. Gostoljubnost, 2. Osveta; Alfred silni, kralj angleški. „Besednika“ 7. letnik (1875): Henrik IV. in sin njegov, Friderik Viljem I. in sin njegov, Cesar Franc in kmetič, Lykurg, špartanski zakonodajalec,

¹⁾ Prav isti smoter ima dandanes društvo „Naša straža“.

²⁾ Revna Alenčica se je prijazno razgovarjala z grajskim sinom, ta pa si je slednjič poiskal drugo nevesto. Alenčica je bila vsa žalostna. Ob svatbi sinovi je nastal ogenj, ki je upepelil grad in vas razven kočice žalostne Alenčice. Sum je letel na Alenčico, češ da je zažgala. A ona je vedno trdila, da je nedolžna. Obglavili so jo, in hudobni stari grajščak je rekel: „Če je nedolžna, naj požene vrbov kol, ki ga vsadite na grob.“ To se je res zgodilo. A grajščak se ni hotel izpreobrniti. Njegov konec je bil nesrečen. Sin njegov je delal pokoro. A križ med vrbami še vedno stoji.

Amerika. Odlomek obširnega dela. I. Življenje in plavbe Krištofa Kolumba, Matija Gubec, kralj kmečki (1573. l.), Kroti vski-pelost (povest), Ajduk Veljko Petrović (1807 do 1813). — „Besednika“ 8. letnik (1876): Nikolaj Šubić, grof Zrinjski, hervaški, slavonski in dalmatinski ban, Esop, Kristijan II., kralj švedski. — „Besednika“ 10. letnik (1878): O svatbi kralja velikomoravskega. Obraz iz IX. stoletja (po M. J. Hurbanu), O ustanku Madjarov 1848. l. V tem letniku je začel objavljati daljši spis: Zemljepisni in narodopisni obrazi. Nabral Fr. Jaroslav. I. Damask. II. Na obedu v Damasku. Ko je „Besednik“ utihnil, nadaljeval je Jaroslav ta predmet od l. 1885. naprej v „Novicah“, v katerih je tudi že l. 1882. objavil popis češkega kralja Karola I. „Novice“ l. 1885.: Zemljepisni in narodopisni obrazi. Nabral Fr. Jaroslav: Beduinci. Meka. Izlet na Sinaj. Pri šahu perzijanskem. Kahir. Slavnost v Kahiri, kadar začne Nil naraščati. V mošaji kahirski. Aleksandrija. Evkalipti.¹⁾ Potovanje skozi Nubijsko pustinjo. Crnogorec. Boabob. Črnogorka. Vrtovi v obče, vrtovi kitajski in peruvanski. — „Novice“ 1886 (Nadaljevanje): Novogrki. Vrtovi perzijanski, babilonski, semitski in egipetski. Ostrovnoje pa Čukči. Nabožnost v Črnigori. Vrtovi grški in rimski. Španci. Na čem so pisali starodavni narodi. Broeck na Holandskem. V gostéh pri poljskem plemiču. Meklenoborška vas. Vrtovi arabski in turški. Turinška in nje stanovniki. S Hvara na Krf. Pri kralju dahomejskem. Vrtovi italijanski, francoski, angleški. Maremme. Človek pa morje. Kozak zaporoški na obisku. Sredozemno morje. Vetrovi ob Sredozemnem morju. Marseille. Dalmatinski romar. Korzika in Sardinija. Kozaki jašejo v boj. Lepota in čar gozda. O brodovih. Ogenj sv. Elma. Povodnji konj pa bivol. Zabave mornarjev. — „Novice“ l. 1887.: Kirgizi. Razdobja obrazova-

¹⁾ Evkalipt je drevo, ki je v sorodstvu z mirto. Raste po avstralskih gozdih in je višji, kakor vsa dandanes znana drevesa. Evkalipti so jako izdatno sredstvo zoper mrzlico. Kjer so nasadili evkalipto, kakor v Afriki, tam je izginila morilka mrzlica.

nosti. Razmotrivanje, kako se je širila in razvijala omika. Gibraltar. O značaju Angleževem. Mrožji lov. Borbe v gozdu. Plemstvo avstro-ogrsko. Glinja. Riža na Kitajskem in drugej. Madjarski kmet. Mrtvo mesto (Pompeji). Črni gozd in njega velikani. Residencije naše cesarske hiše. Majolka in fajansa (fina glinjena posoda). Neprijetnosti ob vožnji v Ameriko. Severna in južna vina. Java. Koruza. Algirska. Porcelan. Ajda. Banana. Krušnica.¹⁾ Karlove vari. Arabska. Steklo. — „Novice“ 1. 1888.: Kakao in čokolada. V Tandži (Tangerju). Na gorski planoti Peruvanski. Na Laponskem. Velikani v pernatem gozdu. Vestfalski kmet. Španjolske ovce. Mrtvo morje. Razne pijače: čaj in njegovo razprostranjenje. Opis, obiranje in pripravljanje čaja. Kako so potovali stari Grki. Kako so potovali starodavni Rimci. Sestavine, delovanje, ponarejanje, trgovina in razne vrste čaja. Na Siciliji. Ob poljedelstvu v obče. Žitarice stanovnikov v stavbah na kolji. Težave prvega poljedelstva. De Candolle in Darwin. Kako hočemo najti prvo domovino naših žitaric.²⁾ Mongolci. Pšenica. Rež, ječmen, oves in proso. Kukujo.³⁾ — „Novice“ 1. 1889.: Cikada ali Cvrček. Pri sultanu maročanskem. Za mizo. O razprostranjenju žitaric: žito v svetskej trgovini. Luksus. Ameriško meso na evropskem trgu. Beligrad. Fanatizem šiitov. Mrtvaške karavane. O Japonskej sploh. Dela in opravila Japoncev. Duševne potrebe in ljudoljubne naprave Japoncev. Koloradovec (ime hrošču po deželi Kolorado). Svilarstvo. Moskiti. Komarji. Tsetse (muha med vsemi muhami najhujša). Balon. Poraba balona v znanstvene svrhe. Vpliv prirode na razvoj ljudstva. Prvotni Američani. Utemeljenje države peru-

vanske; vladarska rodbina in plemstvo. Uredba občanska in vojaška (namreč v peruvanski državi). Naboženstvo in njega obredi (med Peruvanci). Odgoja mladih Inkovcev. Naobraženost. Obrt in umetnost. Sadje v kulturnem razvoju človeštva. Sadjarstvo pri starodavnih kulturnih narodih v Aziji in Afriki. Sadjarstvo pri starodavnih Grkih in Rimcih. Širjenje rimskega sadja. Sadjarstvo v poznejših časih. Sestavni deli sadja. Redilnost njegova. Starost nekateremu sadju. Žena dobrotnica.¹⁾ Danes in nekdanj. Siromaki. Nekoliko gospodarskih pravil. Na odhodu. Pismo rodoljubnega Čeha.²⁾ Plavba do Afrike. Port Elizin 24. febr. 1870. K Vaalu. Bloemfontein. 1870. K Vaalu. Moder-river. 1870. K Vaalu. Z demantovega polja za Vaalom. 1870. Za Vaalom. Klipdrift 1871. K Zanzibaru in nazaj. V New-Rushu 1873. Dr. E. Holub-Demantovo polje. V New-Rushu 1873. Življenje v New-Rushu. Obraz pouličnega življenja. Meeting. K. Manch. V New-Rushu 1873. Zasukje v claimu. Kimberley 1874. — „Novice“ 1. 1890.: O javnih naših zadevah. Kimberley 1874. Teicha. Potopis. Vlada. Kimberley 1875. Beg s Kimberleya. Keiskamma nad Vaalom 1880. O mojem bogastvu, boleznih in pomiloščenju. Keiskamma 1881. Odgovori na Vaša vprašanja. V Waldecks-Plantu 1884. Izleti. V Waldecks-Plantu 1884. Pri glavarju zulskem. Keiskamma 1884. O življenju termitov. O gradnjah termitov. O škodljivosti termitov. Avstralec. Rastlinstvo v Avstraliji. Melbourne. Pot v Castlemaine. Kitajci. V Ballaratu. Na potu v Portland. Srečanje z domačini. Na ovčarni. Nemška naselbina Hochkirch. Lov na klokane. V zlatih rudnikih portlandskih. V Kalkuti.

¹⁾ Drevo je to, na katerem raste, rekel bi, gotov kruh. Plod krušnični je velik kot glava človeška in malone povsem okrogel.

²⁾ Žitarice = rastline, ki nam rodé in prinašajo žito.

³⁾ Razven kresnic je še drug rod svetlikavih žuželk, nazivajo jih svetlini. Domovina jim je Amerika. Najrazširjenejša in najnavadnejša vrsta je v Ameriki znana z imenom „kukujo“. „Kukujo“ je štirikrat večji od naše kresnice.

¹⁾ Pisatelj pravi: „Velika je naloga žene v obitelji, a to še ni vse, česar položaj žene v društvenem življenju zahteva. Tudi zunaj obitelji čakajo žene dolžnosti, katere more samo ona na občno korist in srečo vršiti. V obitelji dela žena za sebe in za svojce, delovanje njeno zunaj tega kroga je namenjeno drugim, kateri trebajo njene pomoči, zlasti ubogim ženam in deci.“

²⁾ S tem se začenja dolga vrsta pisem s potovanja nekega Čeha v južno Afriko in opisovanje južne Afrike same.

Z Adelaide v Snow-River in Kiandro. Na ovčarni Chalkerjevej. Življenje in nravi avstralijskih domačinov. Lampingflat. Spring-Creek. Napadi na Kitajce. Blodenje po lesu. Novi nemiri. Zlati rudniki na Lachlam. Kriza v zlatih rudnikih. Tolovaji. Povrnitev na Češko. Moda v cvetju. Slava roži. Roža pri semitskih narodih in v Egiptu. Roža pri starodavnih Grkih in Rimcih. Roža pri Arabcih in Turkih. Roža na Francoskem in Angleškem. Postanek rože. Rožna voda in rožno olje v Bolgarskej. Kobilica selka. Pustošenje kobilic po Evropi, Aziji, Afriki in Ameriki. Pustošenje kobilic po Slovenskem. Arabci in kobilice. Kobilice kot hrana. Razvitek gospodarstva. Stroji. Rastlinsko življenje po puščavah vroče Amerike. Kakti. Cvetje in plodovi kaktovi. Orodje in ograja od kakta. Življenje in ustroj kakta. Košenilka. Kermešovec. Poljski črvec. Lakovec. Sydney. Bushrangerji. Dingo. Pomanjkanje vode. Queensland. Rochkampton. Peak-Downs. Clermont. Od divjakov napaden in ranjen. Burke. Nova drugova. Iskanje zlata v Leichhardtovem distriktu. Osveta. Clermont. Skorbut. S Clermonta v Sydney. Z življenja avstralijskih tolovajev. Na Novi Zeland. Waimiri. Nelson. Otago. Maori. Auckland. Vojska domačinov z Angleži. Povrnitev na Češko. Prvi glasovi o kavi. Kava v Arabiji. Pravljice o kavi. Sajenje kave v Arabiji. Kava v Egiptu in Carjemgradu. Neprijatelji kave. Kava v Indiji. Kava v Italiji, Francoskej, Angleškej, Avstrijskej in Nemškej. Njeni prijatelji in neprijatelji. Oblika in prava domovina kave. Presajanje kave na Javo, Sumatro in Ceylon. Kava v Ameriki. Nasadi kave, njen vzgoj, branje, pripravlanje in ležanje. Sestavine kavinege zrna. Žganje in kuhanje kave; njeno delovanje. Kava v trgovini. Ponarejanje kave. Cikorija. Potrebe človeškega življenja. Opojne pijače in dražila. Tobak; njegova domovina. Tobak v Evropi. Širjenje tobaka po starem svetu; njegovi prijatelji in neprijatelji. Njuhanje in žvekanje tobaka. Tobak v Ameriki. Tobak v Aziji. Podelavanje tobaka v raznih krajih. — „Novice“ 1. 1891.: Sestavina tobaka; pripravlanje in

delovanje njegovo. Moja sopotnika: Bazijaš, Babataj, Golubac. Kazanska soteska. Trajanova ploča. Oršova. Železna vrata. Turn-Severin, Kalafat, Vidin, Nikopolje, Zimnica, Sistrov itd. Tiskarstvo. Gutenberg. Tiskarstvo na Češkem. Konoplja. Božidar Vukovič. Tiskanje slovenskih in hrvatskih knjig na Nemškem. Prve slovenske in hrvatske tiskarne v domovini.

„Novice“ 1. 1892. so zopet prinašale: „Zemljepisne in narodopisne obraze.“ Poleg drugih sestavkov te vrste beremo: Povest kavčuka. Povest in poraba gutaperke. Jezero Viktorija-Njanza. Uganda. — V obširnih sestavkih nam popisuje razne kraje v Afriki.

V „Novicah“ 1893 se Jaroslav ni več oglasil.

Vseh „Zemljepisnih in narodopisnih obrazov“ je 274. Zadnji se glasi: „Na gorenjem Kongu. Robovi. Berolinska konferencija.“

Ko bi se izdali zbrani vsi ti posamezni spisi, dobili bi velik del narodopisja. Naslanjal se je na nemška in češka dela. Pisal je te odlomke z veseljem in v ta namen, da bi se Slovencem razširilo svetovno obzorje. Ker ni mogel zaradi bolehnosti in ubožnosti nikamor potovati, potoval je v duhu in si zato nabavljal potrebnih knjig.

Izmed doneskov za „Slovenčev“ podlistek je dal posebej natisniti: *Hanani*, ali poslednje dni v Jeruzalemu. Spisal E. Guenot. Poslovenil Fr. Jaroslav. V Ljubljani. Založilo upravništvo „Slovenca“. Tisk Blaznikovih dedičev. 1875. 8°. Str. 170.

Zlasti znamenita je za Slovence knjižica: *Dr. Ignacij Knoblehar*, apostolski provikar v osrednji Afriki. Spisal Fr. Jaroslav. 8°. Str. 96. Izdala Mohorjeva družba 1. 1881. Naposled omenjamo:

Stanley in njegovo potovanje po Afriki. V Ljubljani. Tiskali in založili J. Blaznika nasledniki. 1892. 12°. Str. 122. To je Štrukljevo poslednje delo, izdano brez imena pisateljevega. Naš list je knjižico zaradi nepotrebne hrvatenja ostro — morda preostro — poprijel in s tem pisatelja užalil. A nam ni ugajala in nam tudi sedaj ne ugaja mešanica iz hrvaščine in slovenščine, četudi je bila — Štrukljeva. In to je res, da

je pokojnik sem in tje preveč hrvatil, četudi je v obče pisal lepo in gladko slovenščino.

Pokojnik se ni vtikal v naša politična vprašanja, vendar jih je opazoval z bistrim očesom. Hodil je po srednji poti, obžaloval domače boje in želel domovini mirú. Mislim,

da je umrl lahko, zakaj potresna nesreča je v prvem letu v kraj potisnila strankarske boje. In tako je pač z veseljem zrl doli na belo Ljubljano, ki je vstajala iz razvalin v imenu sprave. Srečen, da ni videl, kaj so nam prinesli poznejši časi!

Jesenski dihi.

(Speval *Silvin Sardenko*)

I.

Jesenska sapa diha . . .
pastirec vabi z rogom
s planine svojo čedo:
poletni dnevi, z Bogom!

Poletni dnevi, z Bogom,
v dolino moram . . . moram,
a čedo – svoje upe
ostavljam temn m goram.

Ostavljam temnim goram,
v njih vlada sreča tiha;
v teh prsih in med svetom
jesenska sapa diha . . .

II.

Dragi moji znanci,
skoro pride čas,
ki pogrne s travo
mojo pot do vas.

Ko bi vaša koč
stala sredi koč,
silila me ne bi
vanjo tajna moč.

Ali tam pod hribom,
na samotnih tleh
misli . . . sanja . . . sniva . . .
o veselih dneh,

o večerih naših,
ki jih je nebo
z blagoslovom svojim
spremljalo zvesto . . .

In te lepe sanje,
ta nedolžni raj,
kdo ve, kje jih zabim,
kdaj ga zabim, kdaj?!

III.

Rajski moj domek pod hribom,
kolikor hiš zapustim,
lahko zakličem jim „z Bogom“,
tebi ga komaj ihtim.

Mili moj domek pod hribom,
kajkrat v naročaj so tvoj
pesmi privrele iz duše
in šepetale s teboj.

Tihi moj domek pod hribom,
v svojih nemirnih nočeh
pit sem hitel pozabljivost
k tebi na radost obeh.

Ljubi moj domek pod hribom,
koliko lepih cvetlic,
kajkrat na prsih sem srečnih
nesel iz tvojih gredic.

Danes, moj domek pod hribom,
plava meglica čez vrt,
okenca dremljejo tvoja,
zlato moj raj je zaprt . . .

IV.

Zvezdica živa
zlata kresnica
snoči na moja
sela je lica.

Plavala dalje
v drznem je plesu
in utonila
v mojem očesu.

Moje oko je
solzo rosilo,
kot bi nedolžno
stvarco kropilo . . .

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XX.

Pričelo se je neznosno gorje za Margito. Noč, katero je prebedela v silni dušni bolesti, ji je začrtala na lice otožne poteze, oko ji je bilo trudno, bolno; gledalo ni maščevalno, ne sovražno, ampak sijala je iz njega vsa notranja noč, vsa duševna tema in srčni vihar, ki ji je krčil in trapil srce, kakor da bi se ovijala krog njega strupena zmija, mrzla kakor led; a ko se je prijemala za čelo, bilo je vroče. Celo noč je sklepala in ukrepala, in ko se je zasvital dan, bila je tam, kakor zvečer: nobenega sklepa se ni mogla oprijeti, nobenega načrta si ni upala izvesti. Hotela je pustiti vse in bežati od moža domov, domov v naročje materi. A zbala se je te sramote, zbala celo matere, o kateri je bila prepričana, da bo zagovarjala Lotarja, kakor ga je doslej vedno, če je kaj potožila. Hotela je Lotarja napasti z najpikrejšimi besedami, hotela mu vreči v obraz oni pismi ter mu odkrito narisati grozno krivico, katero dela njej, očitati mu vso hudobijo in zlobno varanje, naslikati živo vse obete in prisege, katere ji je ponavljal, dokler je bila še njegova nevesta — prosta, neudana, katere pa sedaj vse krši in ruši, ko se mu je izročila z dušo in telesom, ko je zapustila vse, čisto vse: dom, stariše, svobodo — za njega in zaradi njega. A tudi tega si ni upala izvesti, ker bi se morda ne mogla zmagovati in bi ga žalila preveč in tako tirala in ga pehala še bolj od sebe, pogrezala ga še bolj v blato. Zato je sklepnila, da preboli vse, da sedaj vse zataji, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Saj je on moral zvedeti po noči, da sta bili poslani nanj pismi, da pa jih ni prejel — torej bo zvedel, da jih je brala ona in da kljub temu njega ne sovraži, ampak mu odpušča in ga

izkuša uprav z ljubeznijo, s silnim samozatajevanjem privesti nazaj, proč od pogube, proč od lokavosti in prélesti v svoje čisto naročje.

Ob treh je bil obed gotov. Lotar je komaj dovršil svojo toaletto in mrčast in truden je sedel k mizi, h kateri je sedla Margita ter mu nudila jedij, o katerih je vedela, da so mu najljubše. Lotar je jedel po malem, brez teka, bil slabe volje in zadirčen. Margita je vojevala najtežjo vojsko, vojevala sama s seboj. A zmagovala je. Ni se dala vzlovoltiti po nobeni besedi, po nobeni opazki, izgovarjala njegovo slabo voljo, da je najbrže užil kaj slabega v kavarni, da se mu ni prileglo in si je s pijačo pokvaril tek. Vsa ta ljubeznivost pa barona ni ganila, ni izpreobrnila, ampak pikala in bolela ga je, kakor da bi bila vsaka Margitina beseda osa, ki ga zbada nalašč, in pod krinko prijaznosti je zrl roganje, zasmeh. On je dobro vedel o pismih, zvedel tudi od služkinje, da ju je dala Margiti, in vsled tega si tudi brez posebnih kombinacij raztolmačil njeno sinočno otožnost. Pripravil se je na domači boj, v katerem bi trdo napadel Margito, in ji kratko in malo prepovedal vtikati se v njegove stvari. Izmislil si je tudi sramotno laž, da sta bili pismi od njega pisani in samo zanjka za Margito, katero ima že dolgo na sumu, da iztika in vohuni za njim, nadzira vsak korak, da kmalu niti čašice črnca ne bo mogel izpiti čitajoč novine v kavarni, da ne bi stala ona kot stroga patrolja za njim.

Pričakoval je, da udari Margita nanj s celim izbruhom jeze in očitanja. In tega trenutka si je želel, da bi ji povedal, da je on glava, da ga mora ona slušati, ne on nje.

Vse te njegove nakane pa so splavale po vodi. Čimbolj je bil zadirčen in malo-

Madonna. (V akademiji v Benetkah.)

Slikal Joannes Bellini.

beseden, temveč je govorila Margita, tem mehkejša je bila, kakor da bi bil ta prvi obed po poroki. Spoznal je, da ne opravi ničesar. Zato je vstal naglo od obeda in odšel, ne da bi se bil poslovil s soprogo ali ji povedal, kdaj se povrne.

Lotar je šel od stanovanja proti morju. Južni veter je gonil majhne valove, ki so pluli drug za drugim na obrežje, trčili tam ob skalo, penili se v drobne, belkaste mehurčke in zopet tonili v morski globini.

Lotar se je naslonil na ograjo in strmел v ta morski tok, ki je prijal njegovim razburjenim živcem, ki ga je umirjal, da je pričel misliti in kovati načrte. Pretehtal in pretuhtal je najpreje praktično stran te ne-ljube stvari. Spoznal je jasno, da mu gre sedaj pred vsem za to, da dobi čimpreje dovolj denarja. Zakaj Margitina polovica dote se je že dokaj izmotala, ker je moral plačati dosti dolgov, mnogo mu ga je požrla kleta smola pri igri, ki ga je v nemala in vlekla čimdalje bolj. Čim več je zaigral, tem strastneje je igral in hotel prisiliti usodo, da se vendar jedenkrat ozre milostno nanj in mu nakloni potrebno srečo, da dobi nekaj zaigranega denarja nazaj. In da dobi denar, treba bo igrati še dalje — in za igro treba novega denarja. Tedaj prva stvar je, da si ohrani naklonjenost Ladičevke. In ta bi se lahko skrhala, ko bi šla Margita do matere in ji izdala oni usodni pismi. Zato je treba mater pripraviti, pripraviti seveda z lažjo.

Odstopil je torej od ograje, zapustil šumenje valov in se napotil k Ladičevki.

„Gospod baron, vse je v redu“, hitela je vesela Ladičevka, ko se ji je komaj Lotar poklonil in ji poljubil roko.

„Hvala, hvala lepa! Milostna vse izvede tako, kakor je najbolje in najkoristneje.“

„Sinoči sem govorila s sprogom o tej stvari. Trda je bila. Saj veste, da je tako zaljubljen v to kmetiško brdo, kakor ne vem kaj. Čisto nič ne ve, kaj nam ‚nese‘ in kaj škoduje. Sama ne umevam, kako more trgovec imeti tako malo praktičnega smisla!“

„Spomini, spomini, milostna, spomini na mlada leta, katera je gospod Ladič preživel

tam, to ga veže in vleče kot ptico na gnezdo, kjer se je izvalila. Sicer se pa že dá prepričati in pregovoriti, ko uvidi, da z ideali danes v resnih časih ni računati. Morda imate že kupca? Ako ne, bi se jaz potrudil.“

„Hvala, ni treba. Kakor nalašč se je to prav danes primerilo. Sosed našega posestva, vlastelin Boranič, je bržkone videl, da je najboljši, če proda Ladič, ker se slabo gospodari s tujimi močmi; njemu bi pa zemljišče ugajalo in tudi koristilo. On je sicer bogat — a povem vam, kmet, rojen kmet. Jutri že pojdeteta pogledat mejnike in napraviti kupno pogodbo.“

„Izborno, milostna, izborno, pravim! Ta denar se bo obrestoval v trgovini desetkrat bolje, in zastran svojega deleža tudi rečem, da mi bo cvel in rodil pri delniški družbi v bogatih obrestih. Toda, apropos, milostna, ali je bila Margita danes kaj pri vas?“

„Ne, nič je ni bilo. Aha, majhen prepirček, malo jezice, kaj ne, in sedaj bo morala zopet mama vse uravnati? Ah, to ste mladi zakonci!“ Ladičevka je baronu dobrohotno zapretila s prstom. Lotar se ji je pa še slaje nasmejaj, pomaknil fotelj nekoliko bliže zofi in pričel važno:

„Tega nisem še pravil nikoli, ker pre-dobro poznam blago in rahločutno srce Margite, da me namreč ona preveč nadzira. Tovariši so mi pravili, da skrivaj poprašuje, kje sem bil, kako dolgo tu in tam, kaj smo delali in tako dalje. Marsikaka bodica me je že radi tega pičila, a vsakomur sem povedal odločno in jasno, da se drugič ni upal mene gledé na to zbadati. Izpočetka res tudi verjel nisem, ker mene samega ni mnogo izpraševala. Toda slednjič sem res pričel sumiti, da bi bila morda resnično njena kontrola smešna in otročja, da, zame — kar naravost rečem — žaljiva. Napravil sem to-le poskušnjo. Ponaredil sem dve pismi: jedno, kakor da mi je pisala neka — neka, no, recimo — ljubica iz davnih dnij, drugo pa, kakor da me nekdo tirja za veliko vsoto zaigranega denarja. Pismi sem poslal domov in naročil, naj se izročita samo meni. Tedaj mene seveda ni bilo doma, in ko sem se

vrnil na večer, ni bilo ne pisem, ne Margite. Zaplenila mi ju je in se potem zaprla v spalnico, in nočoj sem prenočil v sobi za tujce.“

„Veste, gospod baron, odkritosrčno povem, da je bila ta preskušnja malo pretrda in zato vas moram karati. Ni menda žene na svetu, da ne bi bila užaljena. Kaj je rekla danes Margita?“

„Nič, čisto nič. Bila je vesela, prijazna, in nisem mogel biti tako krut, da bi jo vprašal in ji pojasnil, da naj ne bo tako otročja, a vendar žaljivo radovedna, da bi me spravljal v zadrego pred moško družbo. Zato sem šel rajši milostni povedat, da naša zlata mamica pomiri srce Margitino.“

Proti večeru je šla Ladičevka obiskat Margito. Tej se ni zdel obisk nič nenavadnega, ker se je mama često oglasila v tem času pri njej. Z isto ljubeznijo kakor vselej je sprejela mater, pripravila takoj krasni samovarček, da ji zavre čaj, katerega je Ladičevka izredno rada pila.

Toda komaj je zaplapolal višnjevi plamenček, ki je ko zvezda vršel pod kotličkom, pričela je mati govoriti brez ovinkov o stvari, zaradi katere je prišla. Dasi zgovorna, pretkana, ni vendar nikdar govorila z dolgimi uvodi tam, kjer se ni bilo bati, da bi ne dosegla svojega smotra. In tega si je bila v svesti pri Margiti, zato je prešla takoj ‚in medias res‘.

„Margita, ali boš res vedno otrok?“

„Mamá, zakaj tako vprašaš?“

„Zakaj, zakaj? Kaj je bilo sinoči in danes med vama?“

Margita se je prestrašila, ostrmela, po licu jo je preletel bel trepet, in za trenutek je obmolnila.

„Mamá, ali ti veš?“

„Vem, vse vem. Nič ne taji! Povej, zakaj si taka?“

Ladičevka je govorila dokaj resno, kakor da je užaljena. A bila je to le ona igra, tista njena komedija, ki ni prošla pri Margiti nikdar brez uspeha. Vendar danes to vedenje Margite ni ganilo kakor sicer, da bi se oklenila mamice in s poljubi obljubovala: Ma-

mica moja, nič več ne bom, nikdar več, odpusti mi! Vse bom storila — vse, samo rada me imej in ne jezi se! O ne! Danes ni bila Margita več otrok. Ti meseci v zakonu so ji odprli marsikatero stran svetske filozofije, odgrnili marsikak pajčolan, ki je visel pred njenim očesom, izbrisalo mnogo mračno steklo, da je gledala jasno in čisto brez dramatičnih senc in omotne luči v tragedijo življenja. Sklenila je drhteči roki, oči so se ji odprle na široko, in stala je pred mamom kakor umetnikov kip: Varana ljubezen. Za hip pa je vzdihnila, kakor da se ji trga srce, obupajoč nad vsem svetom, obupajoč nad lastno materjo, in užaljena z najbolj perečo bridkostjo je zaprašala:

„Mamá, ti veš, in ti imenuješ to otročarijo?“

Glas Margitin je bil tak, kakršnega še ni doslej čula mati, glas, katerega se je prestrašila Ladičevka, in ta glas, ta stavek, izrečen z vso grenkostjo trpeče duše, ovit z vsem pelinom zdvojenega srca, ta jedini stavek je zmagal mater, zmagal, posekal, da se ji je v hipu zasmililo dete, da je snela krinko in bila mati, naravna mati. Margito je prijela za tresoče roke, pritegnila jo k sebi, posadila k sebi tesno in strastno, pa jo pričela ljubkovati, kakor se ljubkuje dete, dvignjeno iz zibelke.

„Umiri se, dete moje, potolaži se, Margita, prosim te lepo — vse bo dobro, vse ti pojasnim! Lotar je tudi kriv — Lotar je prenagel, ti si prenagla — vse, vse bo v redu. Le žalosti, le obupnosti nikar, predno ne zveš resnice!“

„In resnica je, mamá?“

Margita se je odmaknila in v očeh hotela brati zahtevani odgovor.

Rahlo ji je mati nato tolmačila in razlagala o zlobnih jezikih, ki so jo tožili in grdili pri Lotarju, da so ga prisilili do tega koraka — do te poskušnje. Prosila jo je, naj se utolaži, pomiri, naj zavlada zopet med njima lepa ljubezen in sloga.

Margita je sledila materinemu govoru, kateri je bil sicer skrben, prisrčen, toda nikakor prepričevalen. Mati je nehoté morala

več verjeti Margitinemu licu, nego sladkim besedam Lotarjevim, in težko je govoriti prepričevalno, kadar človek sam dvomi.

Hčerka materi ni ugovarjala, ni opravičevala sebe, da je vse neresnično, kar ji je Lotar pravil gledé njenega iztikanja za njegovimi koraki, molčala je in molčeč obljubila, da ga neče žaliti, da bo vse potrpežljiva, da ga neče sumničiti tako podlih dejanj in tolikega verolomstva. A njeno srce tega ni verovalo, ni moglo verovati. Zdelo se ji je, da je zbobnelo na kup celo poslopje nekdanje tako lepo zasnovane sreče, in te razvaline so se vse nagromadile na njeno ubogo srce, katero komaj še utripa pod silno težo. Pred kratkim še tako živahno in jasno oko je postalo na hip otožno, njene smehljajoče ustnice so se stisnile in skrčile v grenkosti, kakor da so se zaklopile na veke vsakemu smešku.

Ladičevka se je vrnila domov, in prvič jo je zapeklo grozno, sicer še ne popolnoma jasno spoznanje, da je morda izdala svoje najboljšo dete iz puhlega častihlepja najbridkejši usodi.

Margita pa je sprejemala moža, ki se ni izpremenil popolnoma nič, vedno prijazno in nikdar več ga ni izpraševala, kod in kje je hodil. Spoznavala je, da sta njuni poti skrajnje nasprotni, da se oddaljujeta od dne do dne bolj drug drugemu in da ne izginja samo ljubezen, ampak da že raste grozna mržnja, poganja kal sovraštva, katero se razvija bohotno v srcu zlasti, ker sta dve osebi priklopljeni druga na drugo, dasi bi bilo bolje, da sta milje daleč narazen.

XXI.

Ponosno je šetala Ladičevka koncem malega srpana po reških parkih. Ob njej sta hodila Lotar in Adolf, ki je srečno, čeprav ne sijajno dovršil zadnji državni izpit na vseučilišču. Za njimi sta hodila v živahnem pogovoru Margita in brat Henrik, ki je tudi dal prav letos slovo srednjim šolam. No, mati dveh takih sinov pač sme biti ponosna, in Ladičevki se je samo smejalo, ko ji je ta in oni častital na pridnih sinovih. In česar

razni znanci še niso vedeli, vedela je ona, da je bodoča sreča obeh zagotovljena, da se bodeta brzo popenjala kvišku po stezi, katero jima je moral gladiti Lotar, baron Lotar, zet Ladičevke, moral gladiti, ker je bilo to v poročnem kompromisu in neizogibni 'ako' bogate Margitine dote. No, in za denar se je Lotar tudi potrudil; predno sta še sinova dovršila, hodil je Lotar na obiske v Zagreb, v Budimpešto, posečal plemenito sorodstvo, klanjal in dobrikal se raznim svétnikom, priporočal svoja vrla svaka in zares vsled svojih finih manir, gladkega jezika in prožnega hrbta pa seveda tudi vsled baronstva dosegel povsodi, kar je želel. Adolf je imel nastopiti takoj jeseni mnogo obetajočo karijero s službo pri ministerstvu, in Henrik se mora vpisati na bogoslovno fakulteto, ker ga čaka v par letih zagotovljen kanonikat, kateremu patron je Lotarjev intimni prijatelj grof G.

In o bodoči sreči so sanjali oni dan, ko so šetali v hladu po duhtečih potih. Henrika ni nihče vprašal, ali imaš poklic ali ga nimaš; pravili so mu samo o najtrdnější sreči, o najlepši sinekuri, kar jih more doseči. Slikali so mu bodočnost, da iz kanonika dospe tudi više, brata bo imel v ministerstvu — ergo — zakaj bi ne bil celo cerkveni knez, vladika, in Adolfu se na vse zadnje tudi posreči, da postane plemič — in tako bo Ladičevka še doživela na stara leta, da bo vsa njena kri plemenita.

Tako je sanjarila trojica spredaj, za njo je pa Margita govorila z bratom Henrikom o bodočem stanu.

Ko bi bila Margita morala govoriti o tem pred letom, tedaj bi se bila pač drugače izražala in morda kar odbijala Henriku, naj nikar ne gre v bogoslovje. Ali danes ni bila Margita več ona živahna in vesela gospica, ki je frlela po svetu kot pomladni metulj omamljen od solčnih žarkov in napoljen sladkega medú. Naša Margita je bila streznjena, spoznala je dobro, kako silno je bila varana, in da vse na svetu, ves sijaj, vsi obeti, vse — vse ni nič, ako človek nima v ljubezni ali pa brez nje one iskrene

prostosti, s katero lahko doseza, kar mu najboljše ugaja, kar spoznava za dobro, v kateri svobodi vodi sebe in pušča peruti visokim poletom. Življenje, kakršno je bilo Margitino, ni bilo več življenje, bila je smrt; nobenega solnca, nobene gorkote, bila je prava polarna zima, brez luči, brez jutranje zarje. In zato ni čuda, da je prav ona hotela svojemu bratu vdihniti veselje do stanú, kateri se ji je zdel jedino še idealen, jedino najsvobodnejši na svetu, v katerem ni človek uklenjen v žuleče verige vsakdanjosti, ki mu duha potezajo na tla, v prah, da omaguje in slednjič samo grenko životari.

Henrik se je udajal polagoma Margiti. Bil je pač neizkušen mladenič, in v mladem srcu, naj je tako ali tako, so vedno še vzori, vedno hrepenenje, da bi plaval z mislimi nekako nad zemljo, v višjem svetu. In dasi si ni bil popolnoma nič svest težavnih nalog svojega od matere mu izvoljenega poklica, vendar se je sprijaznil ž njim in gledal v bodočnost kakor v neko svetlo zarjo, ko se vidi vse pozlačeno, vse v ognju in trepetajoči rožno rdeči svetlobi.

Vrnili so se proti domu. Ladičevka in Margita sta šli vsaka v svoje stanovanje, Lotar je pa povabil svaka v restavracijo.

„Kaj ne, milostna, sedaj si morata kaj privoščiti po napornih študijah. Saj bo oddih tako vrlo kratek, in potem se pričinja novo delo.“

„Da, da, prav tako, gospod baron! Hvalježna sem vam, da se žrtvujete za moja sina. Lahko noč!“

Sedeli so v prvem hotelu, govorili o dijaških večerih — oziroma, govorila baron in Adolf, Henrik je pa sledil temu pogovoru z nekim strahom, a hkrati z vrojeno mlado radovednostjo. Vino je razburjalo živce, pogovor je bil čimdalje razuzdanejši, frivolnejši — Lotar je hotel s tem uvesti Henrika, kateri je bival doslej pod šolskim in materinskim nadzorstvom, kar nakrat v nov svet, v svet tiste razbrzdane svobode, tistih groznih užitkov, ki navdajajo mladega človeka s studom, in v njegovem srcu nastaja grozen boj, zavlada strahovit vihar. Henrik je pil

in pil, da bi si ohlajal pekoče živce, ki so bili danes najhuje razburjeni, najpodleje ščegetani, in pokušal in vsrkaval je vase ves ta strup ter ga požiral hlastno in strastno. Ni bil sicer skvarjen: toda „nitimur in vetitum“ — —. Kar je zasadila Margita vzornega, bilo je izruvano v trenutku, in mesto cvetja je pognal plevel.

V jutro pa se je vračal Henrik prvič v življenju omotičen, razburjen in moralno oblačen pod krov tiste matere, ki ga je hvalježno zaupala skrbnemu varstvu — prostaško podle duše.

Poldne se je bližalo, ko je slonela na oknu dokaj ozke dunajske ulice Anda. Bila je razburjena, da ji je bilo lice razpaljeno. Vsak trenutek se je odmaknila od okna, vsak hip se zopet sklanjala čezenj in v množici iskala in pričakovala nekoga. Čas ji je potekal neizmerno leno; pogledavala je na uro, pritiskala žepnico na uho, misleč, da se je ustavila, ker se ji je zdelo, da se kazavca kar nič več ne ganeta. Mama je slonela na komodnem stolu, odprla počasi trudne trepalnice, misli so ji uhajale nazaj, daleč nazaj, ko je še ona v cvetu mladosti pričakovala, kakor danes Anda, svojega ljubljenca — Andinega očeta.

„Mamá, Anteta ne bo!“

„Ne bodi tako nestrpna! Saj veš, da ne more od promocije takoj bežati sem. Saj ima prijatelje, ki mu častitajo, in teh ne more kar kratko in malo pustiti. Le počakaj, Ante pride gotovo; saj je obljubil, da bo pri nas obedoval.“

Anda je zopet čakala in čakala — hrepenela in koprnela po ženinu, da ga pozdravi, da mu častita in seže v roko — doktorju.

In pričakala ga je. Tlesknila je z rokami kakor otrok, odskočila od okna in „že gre, že gre!“ kličoč hitela k mami in jo pričela poljubovati in ljubkovati. Potem je stopila za vrata, srce ji je tolklo, z roko je prijela za kljuko in prisluškala, kdaj potrka, da bi mu takoj odprla in zletela v objem. Lahni in urni koraki so se začuli.

Ante je bil pred vrati. Ali komaj se je dotaknil s sklepom vrat, že so se mu hipno odprla, in pred njim je stala presrečna Anda in za trenutek strmela vanj, gledala v njegovo ponosno čelo, nekoliko pordelo lice in zavestno oko. Lacinger je nastopil prvič v življenju zares ponosno, samozavestno; dosegel je sam iz sebe prvi sad, dovršil študije izborna in danes je bil pri sijajni promociji odlikovan z doktorsko diplomom in od cesarja samega je dobil prekrasen briljantni prstan: bil je promoviran „sub auspiciis imperatoris“. Kako je burilo v njem, kako kipelo in mu dvigalo glavo, ko je govoril pred najvišjo inteligenco duhoviti in temeljiti govor, ko mu je ta inteligenca navdušeno zaploskala, ko so se mu klanjali in častitali, in ko je zažarel briljant na njegovem prstu, tedaj je takisto zažarelo v njegovi duši in samozavestno si je častital sam: češ, to sem sam iz sebe! In kot tak je stal pred Ando — ne več dijak, ne več se boreč za kruh in s skrbjo gledajoč v bodočnost — ne, bil je mož, ki je priveslal v pristan, kjer se mu ne bo treba bati za kruh, kjer bo lahko brezskrbno vedel v svoj dom — družico življenja.

Andi se je zdel danes Ante ves prerojen, vzvišen, da se mu skoro ni upala bližati s tisto preprostostjo, kakor sicer. Gledala ga je in gledala, pokopavala celo svoje bitje vanj, in zdelo se ji je, da gine vsa njena oseba, duša in srce se potaplja v Lacingerja.

Izpregovorila je prva mati, ki se je približala Antetu, govorila malo in težko — a v rosi njenih očij je bral Ante vse, kar mu je to srce želelo in voščilo. Tudi Andi je nedostajalo besedij. Neizmerna sreča ji je ovirala jezik in govorilo je le srce, kipeče od radosti. Oklenila se ga je z vso strastjo ženskega srca, katero ljubi istinito, usta so samo ponavljala „moj Ante“, in mehko se ji je odzval takisto srečni Lacinger: „Moja Anda“.

In sivolasa, upognjena mati je dvignila veli roki, iz duše ji je priklopela vroča molitev, pred njo sta klečala presrečna zaročenca, nanju pa je rosil sveti materinski blagoslov. — —

Nekaj dnij je še ostal Lacinger na Dunaju, obhajal s tovariši slovesno razhodnico, nato je odšel domov, da dobi čimpreje službo in se potem vrne po Ando, od katere ga poslej ne bo ločilo drugega kakor smrt.

(Dalje.)

Mrtvaški zvon.

Mrtvaški zvon, kakó tesnó
srcé ob glasih bíje tvojih!
Nekdó je zopet mir dobil
po hudega življenja bojih.

A jaz, Adamov bedni sin,
po grudi zemeljski še hodim,
od hrepenenja silno gnan
za svetlo veščo sreče blodim.

In kadar menim, da pred njó
stojim, držim jo že očaran:
odmakne hipno se očém,
in spet strmim za njo, prevaran.

Takó prirode čile vzduh
v najlepšem petju, duhu plava.
A mrzla dahne vanj jesen,
umolkne spev, zbeži vonjava.

Mrtvaški zvon, kakó tesnó
srcé ob glasih bíje tvojih!
Nekdó je zopet mir dobil,
a v prsih ni pokoja mojih.

Vendar le poj, oznanjaj smrt
in pokoj mi iz srca jêmlji!
Saj bodeš tudi pel nekoč,
ko pokoj najdem v črni zemlji.

Anton Medved.

Roža in trn.

(Slika iz naroda. — Spisal *Fr. Vrhovski.*)

(Dalje.)

IX.

Kol'ko revnih, ubogih,
v noči zdaj trpi;
v sili in nadlogah
spanja si želi.

Slomšek.

Po pretepu pri Korenu je bilo vse zmešano. Vse je prestrašila rana Janezova, kateri je po bodljaju nekoliko omahnil, zatem se zopet dvignil in hotel iti iz sobe. Vse ga je popraševalo, ali je hudo ranjen, kje in kako? On pa je le odmajeval z glavo, dokler ni pri vratih padel na tla. Kmalu so ga vzdignili in prenesli v drugo sobo in deli v posteljo. To vse se je zgodilo v nekaterih trenutkih.

„Za Boga svetega!“ je tarnal Golob, ki se je v tem mahoma streznil. „Hitro pojdite po zdravnika in povejte vse to orožnikom! Kdor ima bolj hitre noge, naj skoči! Saj mu jaz plačam, da mu ne bo žal!“

Neki fant je bil po teh besedah takoj na poti.

V pol ure je bil na mestu nesreče zdravnik, in kmalu nato sta došla še orožnika. Ta dva sta izpraševala ljudi o zločinu in nato odšla. Zdravnik pa, skrben mož, je preiskal rano in jo obezal na debelo, da se je kri ustavila.

Janez je bil med tem jako slab, ker je mnogo krvi izgubil. Rana od ostrega noža je bila od desne rame nasproti prsim med rebra. Zdravnik je dopovedal prestrašenemu očetu in Golobu, da rana za sedaj še ni smrtna, pa vendar nevarna. Bolnik mora imeti pred vsem mir, da se mu kri ustavi in se mu začne potem rana polagoma celiti.

Po njegovem navodu so povili Janeza v močne povoje kakor otroka v plenice. Nato je odpravil zdravnik vse druge iz sobe, le za postrežbo je naročil, naj bo oče ali Golob.

„Nikari ga ne vznemirjajte in ne pustite mu vstati! S tem se mu rana ponovi in potem je — izgubljen. Da smo le nekoliko zamudili, bil bi preveč krvi izgubil in bilo bi prepozno. Pazite pač, pravim še jedenkrat, da se ne bo vznemirjal, treba mu bo zato močnega variha. Jutri pridem zopet. Lahko noč!“

Po teh besedah je zdravnik odšel.

Sreča je bila v nesreči, da usodni nož ni prodrl naravnost v prsi, temveč bolj na stran tje za pleča. Tudi je bilo važno, da je bil kmalu pri roki zdravnik, kateremu se je bolnik moral udati in mirovati. Še govoriti mu zdravnik ni dovolil za nekaj časa, tem manj pa se količkaj gibati.

„Kako bo pa jedel?“ vpraša prestrašeni Golob.

„Saj smo za to mi“, odgovori zdravnik, „da ga hranimo kakor pestunja malega otroka. To se v bolnišnicah večkrat godi, kadar koga operirajo; pa tudi drugače biti ne more. Za tri dni najmanj se moraš udati svoji usodi. Če hočeš, Janez, biti še zdrav, kar je še lahko mogoče, moraš nas sedaj slušati.“

Tako je govoril zdravnik, ko je v drugo jutro zopet prišel.

Težko je bilo mlademu in živahnemu Janezu to povelje, zlasti, da se še pomenkovati ni smel z očetom ali z Golobom, ki sta ves čas čula pri njem. Dolg je bil dan, še daljša vsaka noč. Na tihem je Boga prosil, da bi vse to že jedenkrat minulo.

Ko so drugo jutro ženske o tem zvedele gori na brdu, so se silno prestrašile.

„Sedaj pa že sam Bog ve“, tarnala je mati Logarica, „da imamo ženske več pameti od moških. Da bi bili vsi vkup hodili naprej mimo Korena, vsega tega bi ne bilo. Vendar moram pogledati k Janezu, morda

poslednjikrat.“ Ženi so se ulile solze po velem licu.

„Mati, ali smem jaz tudi z vami?“ vpraša ravno na prag stopivša Anica. „Kakor pravijo, utegne Janez še umreti, in jaz bi ga vendar rada še videla.“

Solze so ji zabranile še dalje govoriti, da si je s predpasnikom zakrila obraz.

Logarica si otare solze, nato pa odvrne:

„Le pojdiva obe vkup, kakor sva včeraj, samo da bo danes pot veliko bolj žalostna. Ubogi Janez gotovo ni kriv, saj še nikoli ni bil v kakem tepežu. Ta sovražni Luka pa se je menda že z vsemi ravsar, odkar je nekoliko odrasel. Sedaj ga bodo vendar utaknili v ječo, da ne bo kmalu videl svetlega dneva.“

„So ga baje že koj sinoči žandarji gnali, tako je pravil naš hlapec.“

„Naj ga le, da bi ga več ne bilo nazaj!“

Tako sta se pogovarjali ženski, ko sta hiteli po brdu navzdol. Kmalu sta bili pri Korenu. Našli sta Janeza v stranski sobi v postelji, pri njem pa sta bila oče in Golob.

„Moj Bog, Janez, kakšen si! Ali ti je zelo hudo? Kaj pa je zdravnik rekel: ali je nevarno?“

Janez je odmajal z glavo in pogledal z nasmehom mater in Anico. Rekel pa ni ničesar.

Mati misleč, da ju ni spoznal, je hotela še dalje vprašati, ali oče Logar jo je zavrnil, da mu je zdravnik prepovedal govoriti.

„Saj se bode te pozneje zmenili, ko bo boljši. Ako slušamo zdravnika in bo imel mir, pravi on, da si za trdno upa ga ozdraviti.“

„Pa da ste vi, oče, tako silili sinoči sem“, je pokarala Anica svojega očeta. „Vsega tega bi ne bilo!“

„I, kajpak! Ko bi bil jaz vedel to, prvi bi bil doma“, izgovarjal se je Golob.

„Seveda, če bi človek za nesrečo vedel, vsak bi se ji izognil“, pritrđi Logar.

Tako je minulo nekaj dnij, ki so bili posebno za Janeza neizrekljivo dolgi. Šele ko mu je zdravnik dovolil, da sme zopet govoriti in se nekoliko gibati v postelji, bilo

mu je bolje. Vendar je prenašal muke potrpežljivo, ker se je nadejal, da zopet ozdravi. Rana se je namreč lepo celila, da ga je čez teden dnij oče mogel peljati na vozu domov.

Še več tednov potem je pa moral biti v postelji in še dolgo je trajalo, predno je popolnoma okreval.

V jeseni, ko bi bil imel oditi k vojakom, naznanili so po županstvu vojaški oblasti, da je Janez bolan in nezmožen za to službo. Zraven so priložili zdravniško izpričevalo.

Upali so nekoliko, da ga morda popolnoma oprosté vojaščine.

X.

Vesela aleluja
je tu med nami b'la;
od svetlega cesarja
je prišla pisanka.

Národna.

Nekako naglo je po teh dogodkih minula zima, saj je bila posebno mehka in skoraj brez snega. Že v začetku sušca je jelo vse zeleneti, da se je obetala zgodnja pomlad.

„Če bo tako“, je rekel Logar Janezu, „ne bo napačno, ako že jutri vrežemo z oralom spodaj oni rob strme njive. Vsaj nekoliko maka in pa nekaj ovsa se bo spravilo v zemljo. Oba sta rada zgodnja.“

„Dobro bi bilo, da bo pozneje manj dela s setvijo. Tudi voli lože zmagajo delo, ki je ob setvi najtežavnejše. Kar pripravim dvokolnice, da se že danes navozi gnoj za mak. Jutri, ako ne bo zmrznilo po noči, pa jo kar hitro zaprežemo. Bomo vsaj prvi pokazali Strugarjem oralo na njivi.“

Prav prijetno je bilo drugo jutro. Vreme je bilo kakor nalašč jasno in nič ni zmrznilo po noči, da se je lahko dalo orati. Majhen veter je vlekel preko Pohorja in majal z drevjem, vmes pa so tiči glasno prepevali. Zlasti se je daleč slišalo prijetno žvižganje drskača in drozga. Vse to je zraven novega dela Janeza jako veselilo. Oral je z veseljem in spretno.

Že sta precej njive „obrnila“, ko reče Janez volarju:

„Počivajva nekoliko, vola sta se že zelo spehala!“

Vsedeta se na oralo in si ogledata prijazno okolico. Med tem opazi volar, da prihaja nekdo gori po brdu. Ker je bil še daleč, nista mogla spoznati, kdo bi bil.

„Če bo tako lepo“, je menil volar, „bomo imenitno streljali na Velikonoč. Jaz sam bom dal za dva funta smodnika.“

„Da bi le tudi zdravi bili vsi“, reče Janez, „potem bo že veselo.“

Med tem pride neznanec bliže, in sedaj spoznata občinskega sluga. Opazivši ju na njivi, se napoti naravnost k njima.

„Dobro jutro! Pa kako sta nagla!“

„Bog daj!“ odgovori Janez. „Rada bi to njivo v par dneh izorala, ker je tako lepo vreme. Imate morda kaj novega?“

„Žal, nosim slabo pisanko za tebe, Janez!“ Rekši vzame iz torbe majhen listek. „To je poziv k vojakom! Na njem stoji, da moraš ti, Janez Logar, že jutri ob dvanajstih

Ljubno (na Spodnjem Štajerskem).

Fot. M. Helff.

oglasiti se v Celju v Franc-Jožefovi kosarni! Sicer bi bil hudo kaznovan.“

Strelnica z neba! Nova težava za Janeza! Še predno je kaj prišlo od sodišča zastran zločinstva Lukovega, že grabi njega oblast v svoje roke. Vendar tu ni izgovora niti pomisleka.

Pustivši oralo volarju samemu, je ves iznenajen odhitel Janez domov naznanit to novico. Tam pri drvarnici je našel očeta, ki je popravljaval staro brano.

„Oče, veste kaj je novega? Jaz moram od doma. Že jutri moram oditi — k vojakom.“

„Dom in svet“ 1899, št. 22.

„Za božji čas, ali je res?“ začudi se Logar.

„Res, res, ravno sedaj mi je prinesel listek občinski sluga Nande.“

„Pa tako naglo! Ti, moj Bog, kdo mi bo pa sedaj delal?“ Roke so možu omahnile kakor v znamenje, da res ne bo mogel več delati.

Ko je mati zvedela novico, jela je tudi tarnati:

„Ti, ljubi Bog, kako je sedaj na svetu! Dokler je otrok mlad in za nič, takrat ga

nihče ne vidi drugi kakor ubogi stariši. Tudi če je bolan, morajo ga le oni oskrbeti. Kadar je pa najboljši za delo, tedaj imajo drugi pravico ž njim. Oh, kam še pridemo!“

Janez ni poslušal jokajoče matere, temveč je hitel to novico povedat Golobovim. Na vrtu pri delu je našel mater in Anico.

Že sproti, ko sta ga naglo gredočega ugledali, sta se nekoliko ustrašili. „Kaj je novega, Janez?“

„Novega, pa nič dobrega zame! Ločiti se bomo morali, in sicer kmalu! Jutri opoldne moram biti že v Celju pri vojaki.“

Obe obstaneta kakor okameneli.

„Ni mogoče, ti se šališ“, začudita se obe.

„Rad bi se šalil, a sedaj se ne morem. Tu imam listek, ki sem ga ravnokar dobil. Ob sedmih jutri moram že gotovo od doma, da ne zamudim vlaka, ki vozi dopoldne v Celje. Bom se pa še takrat gredé oglasil, za — slovo. Danes moram še nekaj stvarij urediti, ki jih vzamem s seboj.“ Rekši naglo zopet odide.

Ženski sta ostali osupli, Anico je silil tudi jok.

Drugo jutro je bilo še bolj žalostno, ko je prišel Janez z očetom po slovo. Anica si je zakrivala z robcem obraz, tudi mati si je brisala oči. Le oče Golob se je držal bolj moško.

„Kaj se bodete toliko! Saj nič ne pomaga, če bi tudi vse ženske jokale, tu sta pa le dve! Moralo je neki tako priti, a Bog bo dal, da premine. Par let ni cela večnost, samo da smo vsi zdravi. Ako bodo mirni časi, pride Janez gotovo kmalu domov. Na to upanje ga hočemo piti še jedno kupico. Mati, prinesi ga nam bokal onega iz malega soda!“

Med tem je Anica s solznimi očmi pripenjala Janezu šopek za klobuk.

„Pa ne boš tako“, podraži jo Janez, „kakor pravi pesem:

S plavo žido ti ga bom povila,
z solzami ofrišala.“

„Lej ga, kako si poreden! Sam imaš solze v očeh, pa še burke uganjaš!“

Cez kake pol ure so šli po Golobovem brdu navzdol štirje, zraven Janeza še oče in Golob in tudi — Anica. Ni se mogla ločiti,

da bi se naglo poslovila. Ko so si na razpotju podali roke in živahno objeli, ni mogla izpregovoriti besede. Ihté je šla domov, zakaj srce ji je krvavelo.

„Pa nam kaj piši, kako ti bo!“ reče oče Logar ob slovesu.

„Pa vi meni tudi, pa molite zame! Oh, da bi kmalu minulo teh par let! Z Bogom!“ Janez je mahal naglo po cesti naprej.

„Jaz pa ti pravim“, reče Golob nazaj se vračaje z Logarjem, „da pri vsem tem je precej masla Trpotčevega. Župana je naščul, ta je pa brzo poročal, da je Janez ozdravel; tako je bilo.“

„Jaz pa le ne vem, kaj ima neki ta Trpotec pri nas“, jezil se je Logar. „Saj nismo temu skopuhu nič dolžni. Tudi smo tako daleč narazen, da mu nismo na poti. Če smo že res tako sitni, vedeli bi povedati bližnji sosedi. Ali ni res?“

„Seveda je tako, a tukaj je najbrž drug vzrok. Trpotec in sin sta mislila, da dam sinu Anico za ženo, tako so neki snovali. A ker to ne gre, je sedaj taka jeza. Starega morda tudi grabi, da bo Luka zaradi Janeza obsojen, da bo moral precej plačati. On morda misli, če bo Janez pri vojaki daleč kje, ne bo mogel biti za pričo, in tako se bi Luka še izrezal. Drugi, kakor veš, pa smo se že itak pri naši sodnji kot priče izpovedali, le Janez ne, ker je bil še bolan.“

„Glej ga, tako je!“ dostavi Logar.

Minulo je tako nekaj tednov. Naši sosedge so šolarje vedno pošiljali na pošto, pričakovaje pisma od Janeza. Šele čez mesec dnij prinesejo otroci drobno pisemce za Logarja. Četudi je bilo že zvečer, je nesel vendar sam pismo h Golobu, da je Anica prebere. Starih nobeden ni znal brati, drugim pa Logar ni zaupal, ako bi bila morda v pismu kaka tajnost. Golobovi so bili v kuhinji; on je sedel ob zapečku in tlačil tobak v pipo, mati in Anica pa sta kuhali večerjo.

„Dober večer! Nocoj nam mora Anica čitati to-le!“ Rekši ji oddá pismo.

„Bog daj! Kaj pa je novega? Morda kaj od Janeza? Čakaj, da luč prižgem; pojdemo v hišo!“

Golob utrne staro trsko, da se je bolje razgorela. Nato stopijo v malo sobico in ondi Anica začne čitati:

Preljuba oče in mati!

Najprej Vas prav lepo pozdravljam in naznanjam, da sem hvala Bogu zdrav in da mi ne gre prehudo. Vaje so sicer težke, a meni gre uk dobro v glavo; pri nekaterih je to pač drugače. Še nekaj tednov in potem bodo vaje končane, in tedaj — upam — bo še bolje. Ne skrbite torej zame preveč in ne žalujte!

Pa da ne pozabim! Včeraj sem bil poklican k sodišču zaradi Luka. Ta je stal ves bled pred sodnikom, da sem ga komaj spoznal. Ko so prebrali zapisnik izpovedij prič, poslan semkaj od našega sodišča, so preiskali in zaslišali tudi mene. Naposled so razsodili tako-le: „Luka je obsojen na dve leti težke ječe in meni mora plačati za bolečine 300 goldinarjev. Ker sedaj še nima svojega

imetja, dobdem od sodišča odlok, da ga lahko za ta znesek primem, kadar bo imel kaj. — Ko ta odlok dobim, pošljem ga domov, da ga varno shranite in pokažete, če treba — Trpotcu, ako bi hotel on Goloba kaj tirjati. Roka roko umiva, naj torej tudi on rajši molči. Le povejte to Golobovim!

Prav srčno pozdravljam Vas, oče, mati, pa soseda Goloba in mater in še najbolj Anico in vse svoje prijatelje

Vaš iz srca udani

Janez.

„Lej ga, lej“, začne Golob vesel, „kako je vse prišlo! Jaz sem o tem dolgu že davno sklenil, ko prodam prve voliče, da ga poplačam. Ker je pa sedaj tako, naj tudi tako ostane! Ko pride Janez domov, mu pa dam namestu denarja rajši posestvo in — Anico povrh! Ali ti je tako prav, Anica?“

Anica ni nič odgovorila, ampak kar zbežala iz sobe. (Dalje.)

Dekadentski biseri.

Ridentem dicere verum quid vetat?
(*Hor. Sat. I. 1, 24*)

7.

Ej oblački, oblački,
grdi vi spački! . . .
— — Kaj se po nebu pregánjate,
groma ropot oznánjate,
zdaj, ko baš ona spi! — — —

Ona dražestno spi — — —
Vetrec najivni jo boža,
čuva duhteča jo roža,
kos ji prepeva v goščavi,
muren prilaga mu v travi . . .
— — — — — — — — — — —
ona prelestno spi — — —

Ah in kak lepa je, lepa
v blaženem snu,
ko ji očesci zaklepa
škratec poredni mirú! . . .
Tiho, le tiho oblački,
ne je dramíti, nè —
Kadar se sámi zljubi,
ôčke naj zopet odprè . . .
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Glejte, kakó to spi!
Hahaha — tam za kozolcem
— — máčica mlada spí. . .

M. O.

Celje in okolica.

(Proste črtice. — Sestavil *Andrej Fékonja*.)

(Dalje.)

Celjske znamenitosti.

Slovenec si povsod, kamor pride, najrajši ogleda cerkve, veli neki naš pisatelj.¹⁾ Začnimo torej tudi mi s cerkvami.

„Bog v farnih cerkvah v Ljubljani se hvali v peterih.“²⁾ — No, Celjane vabi sicer samo jedna župna cerkev k Bogu, a poleg te v mestu še vabijo štiri podružne v nebo. Te cerkve so zanimive v zgradbenem, umetniškem in povestnem obziru. Opatijska in mestnožupna cerkev sv. Danijela je znamenita posebno po notranji opravi in po spominikih krščanskih in poganskih. Notranjščina cerkve je prostorna in veličastna, četudi se je v raznih dobah popačil prvotni čisti slog gotski; tudi zvonik popravljen in povišan v najnovejšem času, je sedaj vsemu mestu v primerno olepšavo. — Nemška cerkev Marijinega vnebovzetja se odlikuje sedaj po svojem zvoniku in prijetnem zvonilu. Ta cerkev nas spominja nekdanjih oo. minoritov, ki so početkom tega veka tu nehali; pozneje je bil samostan z delom cerkve predelan za c. kr. okrožno sodišče, ostala cerkev je pa ohranjena za „nemško“ službo božjo. — Preko Savinje na gričku, kamor „po stopnjah trikrat trideset se romar trudi do višine“³⁾, stoji kapucinska cerkev sv. Cecilije s samostanom, katera je sicer preprosta, pa snažno opravljena, in ker nekoliko oddaljena od mestnega hrupa, jako pripravna za pobožno molitev; razven tega je od nje tudi lep razgled po mestu in daleč tje gori na južno Pohorje.

Na severnem kraju mesta sta tudi dve cerkvi: „Tih in miren je ta kraj“ — bil na starem dvojnem pokopališču. Sv. Duha cerkev, sedaj preprosta, je bila izprva bržčas bólniška ka-

pela; druga, cerkvica sv. Maksimilijana, je pa kaj lična in prijazna in dičen spomin na svetega mučenika celjskega rojaka in škofa lavreaškega. — Razven teh cerkev je v Celju še jedna, a v njej „ne služi meša se“; troha protestantov ima tudi svojo cerkvico, nekdanjo katoliško cerkvico sv. Andreja.

Od božjih hramov idimo k šola m. „Tu vir je učenosti . . .“¹⁾

Prvi in najvažnejši tak zavod je c. k. državna višja gimnazija. Poslopje, stoječe poleg mestnožupne cerkve na južni strani, je sicer neznatno ob sebi in sedanji šolski dobi celo neprimerno; vendar učni pripomočki, knjižnica, zbirka prirodnin in fizikalni kabinet so dobro oskrbljeni in lepo urejeni. Ali kako „tukaj se razvija slovenske slave kras“ — je znano. — V Šolski ulici pa so c. kr. državne nižje gimnazije „samostojni razredi“; in to je „modric slovenskih hram“ — tako se govori . . . V Šolski ulici so tudi še druge celjske šole, namreč deželna meščanska šola za dečke in mestni ljudski šoli, deška in dekliška, vse nastanjene v takozvani „grofiji“, ki je sedaj svojina mestne občine, a tudi v vseh teh „oh, kranjske modrice, jokájte“!²⁾ — V Novi ulici blizu kolodvora je pa deška ljudska šola celjske okolice, in tam na Grabnu dekliška šola šolskih sester. In ta šola bod' pozdravljena! — V nekdanji glavni šoli na Cerkvenem trgu je sedaj nameščen lokalni muzej, ki je tudi vreden, da ga ogledamo.

Ta muzej ima dva oddelka: lapidarij v dvorišču, kjer je shranjenih mnogo kamenov spominikov, stebrovja, kipov itd., in pravi muzej v drugem nadstropju. V lapidariju je med ostalimi starinami spominik, ki nam svedoči za nekdanji MVNICIP. CELEI, da je imela

¹⁾ Fr. Skuhala.

²⁾ Fr. Prešeren.

³⁾ Schiller-Koseski.

¹⁾ Prim. A. Umek: Zvon sile.

²⁾ V. Vodnik.

Celeja rimsko državljanstvo, zatem moška glava z bikovimi rogovi, kakor ona v starinskih vratih, pa otroški sarkofag, najden pri Sv. Juriju, noriško-rimski vojak, tu v Voglájini izkopan, idr. V gornji dvorani pa so raznovrstne stvari: natlačene tice in kače v špiritu, okamenine rastlin in živalij, rudnine in serpentini, majolike, stari penezi, kamenene sekire, lončene posode, orodje in orožje iz bron, mozajiki, prstani in drugi nakit. Torej predmetov obilo za starinoslovca, povestničarja, prirodoznanca, obrtnika, zanimivosti za ženske in otroke.

Ker je baje „najprvi stan soldaški stan“¹⁾, zato je v Celju tudi hiša, v kateri „soldat živí vesel v en dan“, največja zgradba v celem mestu. Ta velika, že preje omenjena vojašnica je bila nekdanj last celjskih grofov, dolnji celjski grad nazvan; za sedanjí namen so ga preuredili sredi minulega veka in so pri zidanju porabili opeko z gornjega grada celjskega. Tudi dolnji grad je bil obzidan in z rovi obdan in je imel tudi kapelico v sebi; to so pa vse pozneje podrlí in jarke zasuli.

Poleg tega starinskega poslopja se ponosno dviga drugo, povsem novo, v katerem se je 7. in 8. vel. srp. l. 1897. slavila slavnost. Národní dom, ta na rimljanskih razvalinah postavljena zgradba, je res vidljiv svedok slovenske marljivosti, dom národnega dela in ščedljivosti. V njem imajo sedaj svoj dom: Čitalnica, Celjska posojilnica, Južnoštajerska hranilnica in menda vsa národna društva slovenska v Celju o zborovanjih in slavnostih svojih. Da, tu

Pozdravljeni sinovi naše zemlje,
Bog živi brate vas od onkraj Sotle —
Vam vsem se Narodni odpira dom!²⁾

Med svetskimi javnimi poslopji so nadalje vredne spomina in ogleda hiše, v katerih so c. kr. in druga oblastva. Tam „v brambi se zakona trudi mojster in tovarš v obrest.“³⁾ Tako je na Cesarja Jožefa trgu, na severni strani, lepa dvonadstropna hiša z ličnimi

vrti in dvoglavim orlom. Tu notri je v drugem nadstropju sedež c. kr. okrajnega glavarstva, ki je po obsegu svojem največje v deželi in jedno izmed največjih v cesarstvu. Zato je pa tudi število politiških uradnikov precej veliko, in štirje komisarji, nekoliko namestniških koncipistov in konceptnih praktikantov ima dela dovolj, da morejo opravljati vsakdanje posle. V isti hiši se pri tleh na levo nahaja c. kr. davčni urad, „nervus rerum gerendarum“, parostroj celega državnega in uradniškega telesa.

Zatem je dalje v Rotovški ulici tik nemške cerkve na voglu poslopje, „kjer pravice moč budi“: ces. kr. okrožno sodišče ko prva istanca (do l. 1898) za celi mariborski okrog ali slovenski Štajer. Ta zgradba je bila nekdanj, kakor omenjeno, minoritski samostan, ki je pozneje prišel v zasebne roke in na posled v last mestni občini celjski. Pred okrožnim sodiščem se godé vse porotne sodbe. Na čelu mu je prezident z devetimi svetovavci, in pridejan mu je državni pravdnik s tremi ali štirimi namestniki.

Preko ulice, ravno nasproti nemški cerkvi, razlikuje se od drugih hiša s prostornim balkonom. V ti-le pa „zbor sedi gospôde žlahtne“¹⁾; zakaj to je mestna hiša, svetovalnica ali „rotovž“, kjer ima mestno starejšinstvo svoj urad. Italia farà da se; — a tudi Celje je avtonomna občina s svojim statutom. Mestni občini načeluje župan, kateremu je podrejen „urada predstojnik“ mestnega urada; in mestnih odbornikov je triindvajset. — V mestni hiši ima tudi svoje pisarne mestno-delegirano c. kr. okrajno sodišče za celjsko mesto in 19 kmetiških občin. Vodja tega sodišča je jeden deželnega sodišča svetovavec, in uradnike in pisarje mu dajejo od okrožnega sodišča.

Zadaj za nemško cerkvijo pa gleda velika, a vendar čim dalje tem — „manjša“ hiša na okenca z rešetkami. No po tem se pa lahko pozna, da tam notri „dom in svet je — štirih stén tišina“; tudi vredna, da se omenja . . .

¹⁾ Prešeren.

²⁾ Ant. Funtek.

³⁾ Schiller-Koseski.

¹⁾ Prešeren.

Omenjati nam je še hiše dobrodelnih zavodov. „Ljubi brata, dvigni ga, odpri mu vrata“¹⁾: v ubožnico za onemogle revne meščane, sicer skrito tam za sv. Elizabete kapelo pri župni cerkvi; zatem v vojaško bolnico ob Ljubljanski cesti; a posebno v javno Gizelino bólnico na severozapadnem kraju mesta, v kateri strežejo sestre milosrčnice. Zdravil pa jim podajeta dve lekarni na Velikem trgu; a zoper silo smrti, ni rastline v vrti.

Dobrodelna naprava je tudi seveda hranilnica mestne občine, katere poslopje pred železniškim kolodvorom nam je že znano. To hišo sta zgradila celjskemu mestu res da „Fleiss und Sparsamkeit“, — a kakor i po nekaterih drugih mestih naših (n. pr. še v isti beli Ljubljani) uprav trud in varčnost slovenskih kmetov in dekel.

No, sedaj pa sama po sebi „bliža se železna cesta“. Lična zgradba kolodvora stoji na vzvišenih tleh, katera so bili na mlakah in lužah Voglájine nasuli za kakih šest metrov visoko. Od todi lahko torej tudi iz Celja v druga mesta kakor tiček poletiš. Vendar sedaj ostanimo še tu ter počakajmo, da otvorijo tudi novo poštno poslopje, katero je uprav tu blizu. A kadar bode vse gotovo, tedaj pa, prijatelj,

bova pismo pisála,
v Ljubljano poslala . . .

A, kaj pa hiše: kazina, redút, koliseum, ž njimi teater . . . ?

Da, „teater“ pač imajo Celjani, kakor smo že slišali; a je „lakot tam, napuh, dolg čas“.²⁾ Tudi „kazino“ imajo naši meščani; no „kaj je, kaže nam ime“ . . . Kavarne in hôtele pa samo imenujmo: Cafè Mercur, Central, Europa, Hausbaum, Prater; Hôtel Erzherzog Johann, Krone, Ochs, Elefant, Löwe, Stadt Wien; pa še gostilne: Angel, Zvezda, Straus, Zamorec, Gradec idr. No, res lep imenik. A Slovencem, kateri imajo svojo Čitalnico, Sokola telovadca in pevsko društvo, je sedaj pač vse le Narodni dom. Da!

Gospôda častna! Še imamo dom!
Ponosno tu se lahko dvigne glas!³⁾

¹⁾ Fr. Levstik.
²⁾ Prešeren.
³⁾ Funtek.

No, pozabiti ne smemo dakako celjskih spominikov. Toda o teh zadoščaj le opazka, da imajo Celjani razven stare podobe Matere Božje na velikem trgu v novi dobi tudi kip cesarja Jožefa, na katerega so bili celo prekrstili isti nekdanji grajski trg . . .

V obrtnosti nima sicer Celje pokazati nič posebnega. Med ostalim so: Dve knjigotiskarni, starejša nekdanj J. E. Jeretina, zatem Joh. Rakuscha, a sedaj last zadruga „Celeja“, in novejša Društvena tiskarna D. Hribarja; vsaka izdaje list svoje stranke: ona „Deutsche Wacht“, ta pa „Domovino“. Nadalje pivovarna F. K. Mathesa; paromlin P. Majdiča, ki je pa zunaj mesta tam ob Hudinji, in več usnjarnic. Pa nekaj tvornic (fabrik), „da se upodobi spénjen'ga 'zvirka puh in hlap“¹⁾, kakor plinotvornica in državna fabrika za cink, najznatnejši.

Živa pak je trgovina. Nahajajo se v mestu vsakovrstni rokodelci in jako dobro urejene prodajalnice, kakršne so baje celó v večjih mestih redke; in menda bi se našel tudi kak Celjan, ki je „lani . . . starino še prodajal, nosil škatle, méril platno, trak na vatile“²⁾, a „letos“ kupi si — ako še ne „grajščino“, pa vsaj svojo trgovino . . . In tudi „sejem je živ“ . . .

Dalo bi se v obrtnosti in v trgovini storiti še mnogo, da se okrepi slovenski živelj. Okoličani so Slovenci, ki bodo radi naročali in kupovali pri postrežljivih domačih ljudeh. Le poguma treba in ne bati se truda!

Promet najbolje pospešujeta južna železnica in Savinja. Ceste so na vse strani dobre in z vsemi večjimi kraji je mesto v dotiki po vsakdanji poštni zvezi. Slové pa itak savinjske kopeli, ki privabljajo vsako leto mnogo tujcev; pa promenade v „zvezdi“, — in kaj še vse, „ne vedel bi rogač“.

Al' kje je dobro vino, klobas mesenih duh,
kje najbolj hladno pivo — vé vsaki postopuh³⁾.

A „zidovje je mrtvo, narava živa“; zato
Adijo, mestne sence!

¹⁾ Vodnik.
²⁾ Prešeren.
³⁾ Umek 1. c.

III. Okolica celjska.

Za mano ostani, o mesto!
Z veselo te dušo pustim;
čez travnik, čez polje in cesto,
od griča do griča hitim.

Fr. Levstik.

„Pozdrav vam, zelene nižine in višine,
rajski venec mesta mnogošumnega!

I ti, bistra, srebrista Savinja, bodi zdrava
srcu mojemu!“

Kakor stoji — recimo z nam že znano
prisposodbo — lipa „sredi vasi, kjer križem
s pota pot drži“: tako tudi Celje stoji rekel
bi nekako v sredotočju štirih dolinskih jarkov
in na razvodju štirih glavnih cest, gredočih
na vse štiri strani sveta. Na zapad gre dr-
žavna cesta po Savinjski dolini proti Žalcu,
in na sever ista vélika cesta po Hudínjskem
polju proti Vojniku; na vzhod pa okrajna
cesta vodi skoz Voglájinski dol v Št. Jurij,
in na jug še druga cesta okrajna skoz Sa-
vinjsko prodolje na Laško. A tudi je „po
polju steza uglajena.“¹⁾

Razven glavnih, vélike in okrajne ceste,
je namreč vsa celjska okolica s poti in ste-
zami križem in križem preprežena kakor
prepletana z veliko mrežo. Zemlja je po-
vsodi trda, poti in steze dobro uglajene;
mnogo na samem stoječih hiš, pristav in
drugih poslopij, katere vse spajajo vsaj
manjše steze in kolovozi med seboj: vse to
vabi človeka, da prehaja na razne strani,
šetajoč kakor ga volja, med beložoltimi nji-
vami in pisanimi travniki, po senčnatih dra-
gah in zelenih gajih, skoz vinske gorice in
sadne vrtove, „v zelen-prodole, il na modre
gore“. In kar je pri tem še posebno ugodno,
je to, da nam ne treba baš istim potem
zopet nazaj, ampak malone vsekdar in po-
vsod najdemo pota drugod ter moremo kre-
niti, kamor nam ljubo, in se vrniti, koder
nam drago. In res, kedar

studenec in reka se taja,
vsa rast iz zemljice hiti:
i tukaj i tam se sprehaja
družina veselih ljudi.²⁾

¹⁾ Nar. pesem.

²⁾ Levstik.

Za šetanje jako prijetna je seveda zlasti
ravnina, in to posebno za ljudi slabiče, pa
za ženske in otroke. „Po pisanem polju, kjer
rož'ce cvetó“ in „po logu zelenem, kjer
ptički pojó“¹⁾: ob Savinji, v mestnem parku
in skoz dolnje-savinjsko prodolje, pa po
Téharski cesti, preko Hudínjskega polja ter
po véliki cesti proti severu in na zapad hodiš
širom prostorne Savinjske doline. Kdor pa
ima dobre noge in zdrave prsi, pa se na-
poti i dalje i više v „zeleno planino in belo
goró“; ali kogar v obče „na goro, na strme
vrhé, tje kliče in miče in vabi srcé“: evo ti
griča Svetega Jožefa in Starega grada, in
Nikolajskega hriba in gore Lisce, pa dalje
zračnih vrhov Pečevnika in Tolsta, ali celó
Marije Svétine in Gore Oljke idr. Vsakdo
nahaja po bližnji in daljnji okolici celjski
dobro in primerne prilike, da more družiti
prijetno s koristnim in zlasti z višin uži-
vati poleg mnogih zanimivostij objednem
krasen, prekrasen razgled — umeva se, da
ob lepem vremenu in v jasnem zraku. Z
raznih stališč je prizor seveda različen, ven-
dar vselej diven, vzvišen, veličasten. — Tu
ni mogoče omenjati vsakega torišča niti na-
risati slednjega zabavišča, temveč omenjamo
le nekatere navadnejše in bolj znane točke
s kratkim načrtom razglednim, a malo po-
gledamo tudi tje, kjer

zunaj mestnih zidov so cvetoči vrti,
dan na dan veselju, rádoti odprti;
pod drevesno senco mize so zelene,
vsedajo za mize se možjé in žene.

(Fr. Cegnar.)

Park.

Oj vrtec krasán . . .

Mestu v neposrednji bližini, ob desnem
savinjskem bregu, je prirejeno malo, a lepo
šetališče, perivoj ali park.

Tu sem i domači meščani i tuji gosti
radi zahajajo, da se „na majhni trati sredi
rož“ izprehodijo, odpočijejo in užijejo sve-
žega zraka, ki dohaja z bližnjih hribov, iz
zelenih gozdov in od rastlinja v vrtu samem.

Pa tudi prijeten je ta nasad in se vsako
leto vse bolj popolnjuje in olepšava. Po gre-

¹⁾ Slomšek.

dah raste dovolj raznih in krasnih cvetic v pisanih barvah, od rane pomladi do pozne jeseni, in se izkušajo „cvetke dišeče, bele, rumene, plave, rudeče.“ In vedno bujnejše in gostejše se razvija grmovje malone v vseh vrstah rastlin, katere morejo v tukajšnjem podnebjju prezimovati pod milim nebom.

Samo škoda, da povodenj skoro vsako leto park poplavi ter nasade izvečine poškoduje in grede mnogo razdere in grdo pomandra. No pa

Da se le pomlad bo ponovila,
meni bo novo cvetje rodila.¹⁾

Ob Savinji.

Vali igrajo . . .

Na gornjem koncu mestnega parka nahajamo dvojje kopališč. Prvo je odločeno za ženske, s stanicami, iz katerih lahko gredó tudi na prosto v reko; drugo, a malo dalje gori in bolj v senci, je namenjeno za moške in pripravljeno za kopanje samo v tekoči vodi. Obe kopalnici sta last I. Hausbauma. In tudi nasproti dolnji kopalnici, t. j. ob Savinje levem bregu, vidimo naprave kopališke, posebe I. Pallosa žensko kopalnico s stanicami.

Te savinjske kopeli so znamenita posebnost za Celje, ker so najcenejše, prijetne, pa tudi zdravilne, ki tudi uprav zato privabljajo mnogo tujcev, ne baš v malo korist in zabavo meščanom. Voda se segreje do 20° in celo 24° R., in to razven od solčnih žarkov tudi od toplih vrelec, ki izvirajo uprav v strugi sami. Tako je Savinja tudi Celjanom veselje in ponos. Ves dan se hodijo i domačini i tujci hladit od poletne vročine; zvečer pak zlasti vidiš v reki glavo pri glavi tako, da se more reči:

„Pol Celja leží v vodi.“

Ako si o poletni vročini ohladil si v srebropenečih valovih Savinje soparno telo, lahko si, ako hočeš, takoj namočiš še suho grlo. Nad kopališčem za moške imaš namreč v gozdu hišo, tako zvani „Waldhaus“, K. Mathesa pivnico.

Ne stoji tu sicer „lipica“, a vendar je „hladna senčica“, „pa v senci miza ká-

¹⁾ Cegnar.

mena“, in izprehajavec tu „v senco se skrije, ko solnce gorkó po logu zasije nad bistro vodó.“ A telesni užitek mu še tudi duševno oslája prekrasni pogled skoz zeleno vejevje tje preko reke bliščeče na prosto pisano polje, kjer „se šopiri cvetna livada.“ Nad nami in okolo nas pa

solnce čez hribček gre,
ptičice žvrgolé.¹⁾

Ako ti pak, šetajočemu po mestnem parku in gori ob Savinji, bolj diši — sladko vince, ki „izpod pečevja 'zvira“, tedaj pa še pojdi nekaj minut od pivnice naprej po kolovozu, in tam najdeš „dolin'co cvetočo, v dolin'ci studenček“, namreč takozvani „lepi studenček.“

To je neki kamenit spominik (gim. profesor J. G. Seidla), stoječ kraj pota, a skoz kamen teče iz hriba umetno naravnan vrelec čiste studenčnice, torej uprav „studenček pod skalo“; ob studencu pak so nameščene klopi za ugoden počitek.

Torej, studenček lepi, tudi jaz

pri tebi počijem,
se dobro hladim,
se vode napijem . . .²⁾

Dolnje Savinjsko prodolje.

„Po sredi je dolinica . . .“

Vrnivši se k savinjskemu mostu ter po Laški cesti ob Savinji navzdol pridemo skoz tesno ulico na Bregu. Dospevši do zadnje hiše — pa glej krasne kotline in divnih prizorov v nji in okolo nje!

Z Voglájino združena Savinja šumi pod Starim gradom naprej proti jugu; ob desnem obrežju se vleče vozna cesta po polju, a na levi strani drdrajo dolgi železni vozovi po vzvišeni progi čez travnik za goro. Zeleni, z ličnimi hišami okrašeni holmci, vzdigujoči se više in više do gozdnatih hribov, nam sicer zapirajo daljnji pogled: no tu pred nami čuj in glej, kako

na strme gore obrez voda bije,
med kam'njem se nekdanjih zidov vije;
in zgoraj tik oblakov je razsip.³⁾

Posebno napravo pa imamo tukaj — kopališče „Diane.“ (Dalje.)

¹⁾ M. Vilhar. — ²⁾ Obalo. — ³⁾ I. Arlič.

Socijalni pomenki.

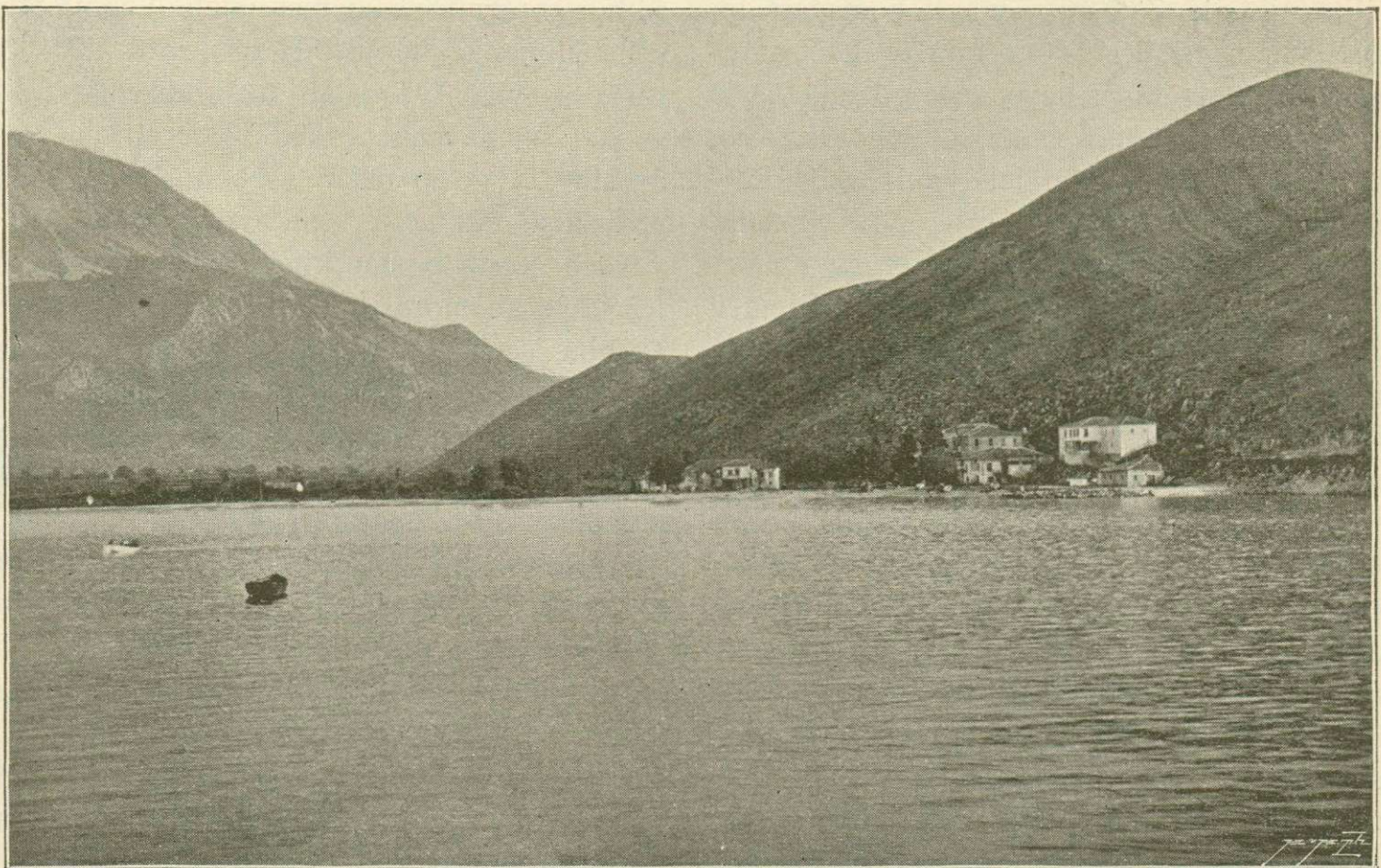
(Piše *dr. Ivan Ev. Krek.*)

(Dalje.)

XIV. Delavsko gibanje v Avstriji.

Nemški socijalizem smo obdelali.¹⁾ Kakor smo bili obljubili, ogledamo si sedaj še druge države. Najbližja nam je seveda naša avstrijska domovina. Zato se bomo najpreje pečali ž njo.

Veliki obrt je v naši državi zaostal za obrtom drugih evropskih držav, dasi so njegovemu razvoju tla vrlo ugodna. Tako oblagodarjenih držav nima iz lepa Evropa, kakor je Avstrija. Habsburško cesarstvo je ozemlje, kateremu je božja previdnost razdelila razkošno svoje dari. Žita, vina in ži-

Barski zaliv.

Fot. *Al. Beer.*

vijne ima v izobilju. Ti so pa trije bistveni pogoji za poljedelsko blaginjo. Velikanske in veličastne gozde obsega; gore so mu polne rajrazličnejših bogatih kovin. Obrežje

¹⁾ Vrinilo se je nekaj tiskovnih napak. Na str. 565. I. čitaj 1. vrsta strugar nam. strojar; str. 667 I. v. 26. racionalizem nam. nacionalizem, istotako II. v. 2. in 17. od spodaj.

sicer ni razsežno, toda z njegovim bujno razvitim, naravnih pristanišč polnim primorskim in dalmatinskim obrežjem ne more tekmovati nobena druga država. Vrh tega daje prebivalstvo ravno vsled svoje raznorodnosti, ko se kosa slovanski, germanski in romanski narodni značaj, izvrstne delavce. Vztrajnost se spaja z izvorno živahnostjo, oboje pa s finim okusom. Te misli izraža

znameniti francoski socijolog René Lavallée¹⁾ in splošno mu smemo pritrditi.

Vkljub temu pa smo slabi v velikem obrtu. Razlogov za to je dovolj. Najvažnejši so naše politiške nesreče. Naše vojske na Laškem in s Prusi in naš dualizem so poglavitni pojav v vrsti teh nesreč. Bankir državi in do mala vsemu velikemu obrtu je žid. Tudi to pojasnjuje naše razmere. Uradništvo, v mnogih ozirih zastarelo, brez pravega smisla za ljudske potrebe, ni moglo izpolnjevati svoje važne naloge, ki je bila tem potrebnejša, čim manj je bilo ljudstvo izobraženo. Ker je v državi vladalo nemštvo, niso imeli nenemški narodi prilike, da bi razvili svoje sile. Zato niso mogli pomagati državnemu napredku. Vprašanje o ravnopravnosti, o svobodnem narodnem gibanju se še ni dognalo. Vsi ti razlogi so vplivali na to, da so se le po malem jela gojiti nova prometna sredstva. Večjih prekopov nimamo nikjer, saj ima najpotrebnejša zveza z morjem samo jedno železnično progo, ki je v rokah zasebne družbe, južne železnice. Zamenarjen je ves avstrijski jug, dasi bi ravno dežele ob morju morale v veliko obrtnem oziru imeti vodilno ulogo.

Veliki obrt torej ni tako razvit, kakor je drugod, vendar pa proletarijata ni manjkalo in ga ne manjka. Kmetiški in obrtni stan sta že od nekdanje vrste izmed svoje srede oddajala jedno stopinjo nižje — med četrti delavski stan. Zlasti tiste dežele, kjer so ogromna velika posestva, kakor n. pr. na Češkem, so bile ognjišče ubogemu proletarijatu. Ta se je zbiral v velikih mestih, pred vsem na Dunaju, in tam poskušal prodajati svoje moči, da si je zaslužil vsakdanjega kruha. Že do l. 1848. imamo na Dunaju precej številni delavski stan, kateremu se je sila slabo godilo. Delavcev je bilo splošno več, nego so jih potrebovali. Zato so bile plače tako nizke, da se ni dalo pošteno živeti. Delali so po 14, tudi po 16 ur na dan. Stanovanja so imeli delavci grozna. Redno je po več rodbin prebivalo v jednom

¹⁾ Les classes ouvrières en Europe. II. Paris 1884, str. 297 nasl.

prostoru. V kletéh, pod strehami, celó v kanalih so iskali ljudje zavetja. Nravno življenje je med delavci sila pešalo, tem bolj, čim manj je bilo v dunajskih predkrajih že tedaj cerkvá, v katerih bi se bili delavci udeleževali verskega življenja in ž njim krepili svoje npravne sile. Uboge deklice in žene iz delavskih rodbin so izgubljale sramežljivost, in lakota jih je vodila v brezdno propalosti.¹⁾ A vsaka delavska zveza je bila prepovedana. Z zaporom so kaznovali tiste, ki so se izkušali združiti, da bi dosegli boljšo plačo. Tako so bili delavci, ki se niso mogli organizovati očitno, navezani na skrivne shode, na tajne zveze. Prijateljev, da bi se bili potegnili zanje, niso imeli. Vzgoja javnega življenja jim je bila nasprotna. V politiki je vladal zaostali absolutizem, v gospodarstvu pa manchesterski liberalizem. Modroslovja se po naših vseučiliščih prav za prav niso niti učili; zgodovinski pouk je bil v vseh ozirih pomanjkljiv. Nad cerkvijo je ležala težka môra državne nadvlade; cerkev je bila sama uklenjena v verigah vladajočega absolutizma. Le tisti duhovniki, ki so se ne mené se za lastno škodo postavili v boj za cerkveno svobodo, so imeli toliko poguma, da so podpirali delavce.

Splošno naj ob tej priliki omenjamo, da je svoboda delavskega združevanja bila vedno v zvezi s svobodno cerkvijo. Dokler ni nastopil boj proti cerkvi, so imeli delavci, tedaj seveda samo rokodelski pomočniki, svoje zveze, da so branili proti mojstrom svoje pravice, kadar je bilo treba. Nobeden jim jih ni branil. Take zveze so imeli pri nas, pa tudi po vseh drugih evropskih državah. Na Francoskem so se pod imenom *campagnonnages* (tovarištva) tajno ohranile do našega veka in izmed njih se je najpreje razvilo socijališko gibanje. Do 16. veka se država ni vtikala v delavsko združevanje. Duh rimskega prava, ki je ogladil pot protestantovstvu, je šele zanesel v zakonodajo nasprotni veter. Ideja državne neomejene vi-

¹⁾ Prim. Ernst Violand: Die soziale Geschichte der Revolution in Oesterreich. Leipzig 1850. str. 44 nasl.

sokosti je spravila na dan načelo, da mora država nadzirati vsa društva in vse shode in jih svojemu namenu primerno omejevati ali tudi popolnoma prepovedovati. Ta ideja je pa uprav ideja rimskega prava, in v verskem oziru je njen siloviti izraz v geslu: cuius regio, illius religio. Prve zakone proti svobodnemu združevanju imamo v državnih sklepih l. 1548. in 1551.

V osemnajstem veku je bilo splošno že v zakonih ustanovljeno načelo, da mora država potrditi vsako društvo, predno se sme ustanoviti, češ da je svobodno snovanje društev nevarno zanjo. To so zagovarjali tudi najveljavnejši novi nekatoliški pravniki in modroslovci — Hobbes, Pufendorf in celo Rousseau. Vsi ti pravijo, da po naravnem pravu ni opravičeno snovanje in delovanje društev v državi brez njenega dovoljenja. Niso umevali, da so bile rodbine, narodi in stanovi preje nego države, in da je država za to, da brani pravice rodbinam, narodom in stanovom in jim pomaga, da lože dosegaajo svoje namene, in da ima človek torej preje, nego vstopi v državno zvezo, svoje rodbinske, narodne in stanovske zveze.

Samo na Angleškem se je ohranila svoboda v tem oziru, pa tudi tam le za višje stanove. Delavcem in katoličanom so bili shodi in društva prepovedani.¹⁾ Vendar je pa zavoljo tega, ker je bilo načelo svobodnega združevanja vsaj za nekatere državljane priznано, veliko lože zmagalo tudi za druge nego drugod. Tudi Švica ni kot državna celota nasprotovala imenovani svobodi; ker so pa tam posamezni kantoni in v njih občine imele in imajo še sedaj obširno samostalnost, se je marsikje v nekakem nasprotju z duhom državnih zakonov omejevalo združevanje in zborovanje. Pa tudi tam so se preje zboljšale razmere v tem oziru nego drugje.²⁾

¹⁾ Pr. Dr. E. Loening: Das Vereins- und Koalitionsrecht der Arbeiter im deutschen Reiche. Schrift des Vereines für Socialpolitik. LXXVI. Leipzig 1898, str. 250 nasl.

²⁾ Pr. Dr. R. Meyer: Der Emancipationskampf des vierten Standes. II. Berlin 1875, str. 2 nasl.

Nova doba je prinesla večjo svobodo. Pri nas so se n. pr. šele l. 1868. razveljavili zakoni, ki so delavcem pretili s kaznijo, če so se družili, da bi dosegli boljšo plačo. Tudi druge države so stoprav ob tistem času uveljavile v zakonih večjo svobodo delavskemu združevanju. Liberalni duh je sicer vzplodil te zakone — to mu moramo priznati brez ovinkov — pa držal jih ni. Dejanjski so morali delavci vkljub boljšim zakonom mnogo trpeti; še dandanes je pri vladi slabo zapisan vsak, ki sodeluje v delavskem gibanju s te ali one strani.

Pojdimo zopet k svojemu predmetu! Avstrijski delavci pred l. 1848. so bili torej v vseh ozirih veliki siromaki. Skrajnje žalostne razmere, pa nič organizacije! Ko je torej dne 13. sušca l. 1848. buknila na Dunaju revolucija, ko so se jeli po ulicah meščani zbirati in glasno zahtevati večje svobode, so prigrmeli — ne da bi bil kdo mislil nanje — iz predkrajev delavci in so se postavili v njihove vrste. Polni so bili nevolje vsled svojih razmer; a ko so zahtevali meščani ustavo, svobodo tiska itd., niso znali delavci ničesar zahtevati. Šli so na barikade, bojevali so se proti vojaštvu z drugimi revolucijci vred. Zase so se pokazali samo s tem, da so požgali tvornice in hiše trdosrčnih podjetnikov. V njihovo čast jim pa moramo reči, da niso pri tem ničesar oropali ali pokradli in da so pustili v miru in celo branili imetje ljudomilih tvorničarjev. Revolucija je ponehala; meščanski stanovi so dobili precejšno svobodo, delavci ničesar. Vendar je pa kmalu jela v njihovih vrstah prodirati čimdalje jasnejša misel, po čem morajo težiti. Violand že l. 1850. v svoji knjigi, ki smo jo že navêdli, pravi, da se je med delavci že od l. 1848. razvil boj, ki je sam po sebi težil po organizaciji in pa po tem, da se odstrani plodovitost kapitala.¹⁾

Boj proti kapitalizmu in potreba delavske organizacije — sta bila torej že takrat de-

¹⁾ O. c. str. 61 določa zahtevi delavcev tako-le: Organisation der Arbeit und Aufhebung der Rentenfähigkeit des Kapitals.

lavcem znana pojma. Ker jim zakoni niso dopuščali svobodnega združevanja, niso mogli z organizacijo nikamor naprej.

Prvi začetek delavske organizacije v Avstriji imamo v tiskarskem izobraževalnem društvu (Fortbildungsverein für Buchdrucker). Tiskarji, ki že po svojem poslu mnogo več beró nego drugi delavci, so najpreje sprejeli socijalsko misel in so jo gojili v imenovanem društvu. Poleg tega so pa rokodelski pomočniki dohajali z Nemškega in so na Dunaju razširjali Lassalleove ideje. Med poglavitne njene razširjevalce štejemo Bernarda Beckerja, bivšega predsednika splošnega nemškega delavskega društva, ki se je bil pa sprl s Schweitzerjem in zato pribežal v našo državo, Liebknechta, zlasti pa že imenovanega Mosta.

Vse je bilo pa le bolj na tihem, dokler se ni razveljavil stari društveni zakon. Brž ko se je to zgodilo, se je ustanovil na Dunaju prvi socijalno-demokratski list (meseca svečana l. 1868.) z imenom „Wiener Arbeiter-Zeitung“ in pričeli so se shodi. Dr. R. Meyer¹⁾ pravi o ti dobi: „Fanatiško in večinoma zelo nesebično navdušenje nemških agitatorjev, ki bi bili z delom dobro toliko zaslužili, večinoma celo več, nego so dobili za agitacijo, se zastonj išče v Avstriji. Nasprotno se silijo slabi elementi kvišku in razdirajo stranke iz sebičnih vzrokov, jo izdajajo ali izročajo liberalni stranki.“

Zlasti židje so se silili pri nas med delavsko gibanje; vrh tega so pa tudi liberalci izkušali na vsak način pridobiti si med njimi trdnih tal. Prvi delavski shod na Dunaju (koncem l. 1867.) so sklicali liberalno misleči pristaši Schulze-Delitzschevih idej z namenom, da se v njihovem smislu osnuje „delavsko izobraževalno društvo“. Socijalni demokratje niso prišli pri tem shodu, katerega se je udeležilo krog 6000 delavcev, do besede. Zato so sklicali dné 8. grudna l. 1867. svoj shod, a liberalci so ga razgnali in so dalje prav pridno pri shodih razširjali svoje

misli. Dné 12. prosinca l. 1868. so se udeležili njihovega shoda socijalno-demokratski delavci, ki so si pridobili do tedaj z medsebojno živo agitacijo pristašev v tolikem številu, da so imeli večino. Pri tem shodu so po daljšem boju z dr. M. Mengerjem in drugimi liberalci določili pravila izobraževalnega društva v socijalno-demokratskem smislu. Liberalci so se nato lotili drugod: poskusili so svojo srečo v Pragi, Budimpešti in drugih mestih, toda povsod z ravno tistim uspehom: pripravljali so nehoté tla socijalni demokraciji. Internacionala z odločno Marxovimi načeli se je tudi v naši državi začela kmalu širiti med delavskim ljudstvom. Zakoni so sicer zabranjali posamnikom in društvom, da bi se zvezali z internacionalo, toda po tajni poti se jih je vendar kmalu na tisoče vpisalo vanjo. Dné 10. vel. travna l. 1868. se je na Dunaju pri velikem shodu sprejel „manifest delavskemu ljudstvu v Avstriji“, ki se je potem natisnil v nemščini, madjarščini, češčini, poljščini, rumunščini in laščini. Ta manifest obsega te-le točke:

Zahteva se: splošna, direktna volilna pravica; osvobojenje delavskih slojev od kapitala; popolna društvena, shodna in tiskovna svoboda; odstranitev vseh narodnih preprirov. „Čas ločitve po narodnosti je minul; narodnostno načelo je danes samo še pri nazadnjakih na dnevnem redu.“

Za dné 6. do 8. kimavca l. 1868. so sklicali dunajski delavci velik mednarodni shod na Dunaj, kjer naj bi se pobratile vse narodnosti. Liberalna vlada je pa shod prepovedala. Svobodo je dovoljevala samo liberalstvu. Zato je proti zakonom, ki jih je sama spravila v veljavo, razpustila več socijalskih društev in ovirala shode prav tako, kakor kasneje gledé na katoliško gibanje.

Liberalno ministerstvo ni hotelo nič vedeti o delavskih zahtevah. Giskra se je norčeval iz splošne volilne pravice. To je delavce še hitreje potiskalo v socijalsko internacionalo. Meseca prosinca l. 1869. je imela ta na Dunaju 10.000, v Penzingu 40, v Korneuburgu 100, v badenski okolici 400, v dunajskem Novem mestu, Neunkirchenu,

¹⁾ O. c. str. 42.

Glognici, Müzzuschlagu, Reichenau-u 1200, v Kremsu, Št. Politu 250, v Turnici 100, v Lincu 600, v Solnogradu 200, v Gradcu 600, v Mariboru, Zeltwegu 1500, v Trstu 2000, v Tridentu in Bocenu 1800, na severnem Češkem do 6000, v Pešti in Temešvaru 250 členov.

V Pragi so vladale Schulze-Delitzscheve ideje; šele ko se je na Dunaju ustanovilo češko delavsko društvo v smislu internacionalne, se je pričela živahnejša agitacija tudi v Pragi in na Češkem sploh za Marxovo soc. demokracijo. Kmalu je jel v Pragi izhajati list „Dělnické listy“ v tem smislu. Nemških socijalskih listov je bilo kmalu lepo število: „Arbeiterblatt“ od l. 1868., „Volksstimme“ od l. 1869., „Gleichheit“ od l. 1870., tiskarsko glasilo „Vorwärts“, „Freiheit“ v Gradcu od l. 1870., „Brüderlichkeit“ v Pešti od l. 1870. Avstrijska agitacija je segla celo v Srbijo. Tam sta izhajala dva lista: „Radnik“ od l. 1871. in „Javnost“ v službi internacionalne delavske ideje. Od l. vinotoka l. 1874. je izhajal prvi južnoslovanski list v hrvaškem in nemškem jeziku z naslovom: „Radnički prijatelj“ — (Arbeiter-Freund.) — V katoliško-socijalnem smislu imamo v ti dobi dva lista; nemški, „Der Bund“ in češki „Dělnické Noviny“.

Ko se je vnelo delavsko socijalsko gibanje, so se brž začele spletke med voditelji. Za vodstvo sta se pulila zlasti Mühlwasser in Oberwinder. O prvem je dokazano, da je izdajal svoje tovariše; o drugem se je pa trdilo, da je v zvezi z liberalno vlado. Izpričano je pač, da je dopisoval v „N. Fr. Presse“; na drugi strani je pa znano, da je liberalna vlada imela vedno zveze s socijalskimi voditelji.

Vedla se je vlada pri nas in na Ogerskem brezznačajno v tem oziru. Laskala se jim je, kedar jih je potrebovala v boju proti katoliškemu gibanju; sicer pa jih je zapirala in jim razpuščala društva in shode.

Evo par vzgledov! Na Ogerskem je vlada prepovedovala vse delavske shode. Požunski delavci so poslali vsled tega deputacijo k ministru pl. Wenkheimu. Ta jim je pa odgovoril takole: „Če ste delavci, ali delate pridno? Za druge stvari se vam ni treba

brigati; društev nič ne potrebujete. Če hočete uganjati politiko, si bomo znali poiskati sredstev proti temu. Prav nič ne bom storil za vas. Naj delavci le mrmrajo!“

To je bilo pač malo liberalno; še manj je bilo liberalno postopanje avstrijskega ministra Giskre, ki se je začetkom očito bratil s socijalno-demokraškimi delavci, dokler so bili v boju proti Schultzeancem, ki je pa potem, ko so — brez dvojbe proti njegovi nadi — zmagali, z vso silo padel nad nje. Dne 30. vel. srpana l. 1868. je pokazal delavski deputaciji, ki se je prišla pritoževati, da se protizakonito krati združevalna in zborovalna svoboda, svoje pravo mišljenje. Dejal je: „Poslej bom poskrbel, da se bo zakonodaja uporabljala po besedilu; prizanesljiva razlaga, ki se je dosedaj, zlasti pri društvenem zakonu rabila, se bo zamenila s strožjo.“

To se je tudi zgodilo. Policija je imela posla čez glavo, da je preprečevala vsako svobodno delavsko gibanje. Vendar je pa meseca vel. srpana l. 1869. Liebknecht pri nekem dunajskem ljudskem sbodu brez ovinkov javno dejal: „Tu v Avstriji, kjer še ni mrtva stanovska družba, kakor je v drugih deželah, je stališče delavcev do vlade (liberalnega meščanskega ministerstva) prav posebno. Do neke točke, v kolikor se namreč vlada bojuje proti popovstvu (Pfaffenthum) in proti plemstvu, imajo avstrijski delavci z vlado skupne stvari.“

To je vplivalo. Socijalno - demokraški delavci so vkljub vsemu, kar so imeli prestajati, vedno šli z vlado, kadarkoli so šli proti katoliškemu gibanju.

Meseca vel. srpana l. 1869. je bil shod nemških delavcev v Eisenachu, o katerem smo že pisali. Udeležili so se ga tudi Avstrijci. Oberwinder je bil shodu podpredsednik. Naših delavcev je bilo tam zastopanih 98.607. Ta shod je vzbudil za nekaj časa delavsko stanovsko zavest. Dne 18. grudna 1869. se je 20.000 delavcev v urejenem sprevodu postavilo pred poslopje državne zbornice. Tri njihove zastopnike je sprejel ministerski predsednik Taaffe, a ni jim oblju-

bil ničesar.¹⁾ Pač pa je ministerstvo z odobravanjem državnega zbora vse sile napelo proti socijalskemu gibanju. Devet delavskih voditeljev so brž zaprli; socijalistične časopise so zaplenjali in njihove urednike zapirali. Urednik lista „Gleichheit“ je bil obsojen na pet mesecev ječe, voditelji Oberwinder na šest, Most in Pabst pa na pet let, drugi nekoliko manj.

Ko je prišlo Hohenwartovo ministerstvo do vlade, je brž izposlovalo pomiloščenje zaprtih delavcev in izkušalo si med delavci pridobiti sobojevnikov za svoj federalistični načrt. V Brnu je Pfeiffer res pridobil mnogo pristašev za to idejo. Katoliška delavska

¹⁾ Med drugim jim je dejal: „Po takih demonstracijah je vladi, zlasti liberalni, nemogoče, da bi storila to, kar želi, ker bi se sicer od druge, posebno od klerikalne strani, izzvale protidemonstracije.“

društva so se ji tudi pridružila. Šlo bi bilo, in brez dvojbe bi se bilo že takrat pričelo krepko socijalno-politiško delovanje. A socijalno-demokratski delavci so se dali iznova preslepiti od liberalcev in od židovstva in so zopet začeli hud boj proti vladi in proti katoliški cerkvi. Židje so podpirali njihovo časopisje in drugo agitacijo. Posrečilo se je vreči Hohenwarta. Zopet je stopilo na pozorišče liberalno Auerspergovno ministerstvo. To je obetalo socijalno-demokratskemu listu „Volkswille“ 40.000 gld., da bi pričel izhajati vsak dan, in 60.000 gld. za delavske produktivne zadruge v Lassalleovem smislu. Pa po raznovrstnem pogajanju med vlado in socijalističnimi voditelji se je zgodilo ravno narobe. Tudi to ministerstvo je hotelo naravnost zatreti vsako delavsko gibanje. Boj proti društvom in shodom se je nadaljeval.

(Dalje.)

Književnost.

Črtice iz maloruske književnosti.

(Piše *Podravski*.)

(Dalje.)

Kostomarov je bil ta čas profesor ruske zgodovine na kijevskem vseučilišču in je uprav obdeloval dobo Bogdana Hmelnickega. Mladi učenjak je živel tu v družbi izobraženih mož, v kateri so se nahajali Ševčenko, Kuliš, Belozerski, Artemovski-Hulak, Navrocki, Markovič. Ti učenjaki so se često pomenkovali o Slovanstvu; izražali so nado, da se v bodočnosti združijo slovanska plemena; in spoznali potrebo naučnega društva, katero bi se lotilo naloge: približati in spravljati v vzajemno dotiko slovanske narode, doslej še tako malo znane med seboj. Pa so tudi zares osnovali tajno društvo sv. Cirila in Metoda, h kateremu sicer Taras ni pripadal, pač pa je zahajal vanj in čital tam svoje pesmi. Kmalu pa je zavohala društvo ruska policija in zaprla vse, ki so se tam shajali, in jih deloma odposlala v oddaljena mesta Rusije. Ševčenka so potrdili k vojakom, kjer mu je bilo zabranjeno slikati, pisati, da, tudi čitati. Tako je preživel nesrečni Taras deset let v bridki nezgodi in šele po smrti Nikolaja mu je sin Aleksander II. oprostil kazen ter mu dovolil vrniti se na Ukrajino. Dasi

je bil Ševčenko dokaj vesel svoje svobode, vendar mu ni bilo dano, da bi se je dolgo veselil. Vojaška služba je tako izpodkopala njegovo zdravje, da je čez pet let umrl v Petrogradu dne 26. sušca l. 1861. v 47. letu svojega življenja. Nesrečnež ni doživel tega, česar se je ves čas nadejal in za kar je ves čas Boga prosil, namreč odpravljenja robstva. Carjevo pismo je bilo razglašeno istega leta šele po Ševčenkovi smrti.

Ševčenko je naročil, naj ga pokopljejo na Ukrajini. Zaradi tega so prepeljali njegovo truplo v domovino in je pokopali v okolici Kaneva na obrežju Dnjepra. Na visoko nasuti mogili stoji velik, od daleč viden križ, in ljudje dohajajo semkaj od vseh strani, da tu izkazujejo čast njegovim telesnim ostankom.

Ob jednom s Ševčenkom je stopil na slovstveno polje in ž njim vred moral v prognanstvo v Tulo tudi Pantelejmon Kuliš. Rojen l. 1819. v trgu Voronežu v Černihovski guberniji od preprostih starišev, je moral kmalu končati svoje učenje na gimnaziji v Novgorodu. Kuliš je poskušal svoje moči v jeziku maloruskem ko pesnik, novelist, narodopisec in zgodovinar, toda razven v narodopisu si ni pridobil v nobeni stroki velikega priznanja pri čitateljstvu, a ne zaradi pomanjkanja talenta, marveč zaradi nestanovitnosti v nazorih. Težavno je najti

drugega pisatelja, ki bi bil s tako lahkoto obračal svoj plač po vetru kakor uprav Kuliš.

Prišedši iz prognanstva se je nastanil Kuliš v Petrogradu, kjer se je živo poprijel izdavanja lastnih in tujih del. L. 1861., ko je jela izhajati „Osnova“, imela so v njej Kuliševa dela skoro dve tretjini prostora, a ob enem je bil sodelavec kijevskega „Věstnika Jugozapadnoj Rossiji“, čigar smer je bil „Osnovi“ popolnoma nasproten. To je bilo tudi krivo, da je izgubil vso popularnost, kakršno je užival v Malorusiji v letih 1857.—1861. Ko je prenehala „Osnova“, je molčal Kuliš sedem let in šele l. 1874. je izdal vnovič delo: *Istorija vozsojedinjenja Rusi*, kjer se je otrešel vseh prejšnjih vzorov in ometal z blatom ukrajinsko slovstvo. Do l. 1870. je bil skoro fanatik v proslavi ukrajinske minulosti, v svoji zgodovini pa jo zopet fanatično pobija, trdeč, da so bili Kozaki prosti roparji in zločinci in da je bilo vladarstvo poljske gospode največja dobrota za kraj in njegovo omiko. Pet let pozneje je dospel Kuliš v Galicijo ter izdal v Levovu 1. zvezek svojih prevodov iz Shakespearea in pozneje še *Hutorno poesijo*. V tej poeziji se kaže zopet, kakršen je bil ob času „Osnove“, proslavlja materinski jezik, katerega je bil v „Vozsojedinjeniju“ že obsodil v smrt. V „Hutorni poeziji“ je priobčil še v prozi pisan „Zazivni list do Ukrajinskoj inteligenciji“, kjer jo je vabil na delo „dla dobra Ukrainy, jej ludu i rozvoju literatury“. A vzbudil je pri Malorusih le čudenje, in ker niso zaupali pisatelju, niso ga sprejeli prijazno. Dalje je hotel izdajati Kuliš maloruski časopis s pomočjo Poljakov, a ti so ga najpoprej poprašali po pristaših. Ko pa se je pokazalo, da Kuliš nima privržencev, odrekli so mu Poljaki podporo. Tako se je osamljen moral vrniti zopet v Rusijo, kjer je v harkovskem časopisu „Južnij kraj“ tiskal svoje verze, v katerih je imenoval vse ukrajinske pisatelje „literarne hajdamake“.

Izmed slovstvenih plodov Kuliševih so najboljši „Čorna rada“, zgodovinska kronika iz časov hetmanstva Bruhoveckega; dobri so tudi „Lísti z hutora“, natisnjeni v „Osnovi“. Njegove posebič izešle pesmi *Dosvitki* (Petrograd 1862) in *Hutorna poesija* (Levov 1882) pa utegnejo zanimati samo bibliografa, ker ni v njih ničesar, kar bi bilo vredno pohvale.

Bolje in koristneje je uporabil Kuliš svoj talent pri prevodu svetega pisma na ukrajinski jezik. L. 1871. je izdal na Dunaju prevod peterih knjig Mojzesovih in evangelije posebej, potem v Levovu prevod Davidovih psalmov in Jobovih bukev. L. 1880. je bil izdan v Levovu njegov prevod celega novega zakona, ki ga je bil dovršil v družbi z dr. Palujem.

L. 1847., ko so bili Ševčenko, Kostomarov in nekoliko drugih odposlani v prognanstvo, je slovstveno delovanje za nekaj časa skoro popolnoma

prenehalo. L. 1848. je izdal Metlinski, profesor harkovskega vseučilišča, drobno knjižico „Južnyj ruskij sbornik“, obsegajoč poezije Metlinskega, Makarovskega, Aleksandrova in Petrenka. Zlasti Petrenko je bil nenavadno nadarjen in je pisal v tako lepem jeziku, da so nekatere njegove pesmi prišle v Ševčenkovo zbirko. Delce Metlinskega vendar ni zdramilo nikogar. L. 1849. je bila natisnjena samo jedna knjiga „Propovidi“ (pridige) duhovnika Hrečuleviča, naslednjega leta pa nobena. L. 1851. je izšla zopet jedna narodopisne vsebine: „Maloruskija i halickija zahadki“ Sementovskega v Kijevu. L. 1852. je Metlinski, takrat profesor v Kijevu, izdal vnovič zvezek pravljic Leva Borovikovskega, hoteč vzbuditi druge k delu; to pot se mu je to bolje posrečilo. Že v naslednjem letu so izšle v Kijevu pravljice Mazukeviča, a ob enem je v Černihovu v „Guberskih vjedomostjah“ jel priobčevati zale ukrajinske pravljice Leonid Hlebov. Leta 1856. po vrnitvi v Petrograd prognanih pisateljev je nastalo v ukrajinskem slovstvu novo gibanje. Kuliš je izdal dva zvezka „Zapisek o južnoj Rusi“ in „Narodni opovidannia Marka Vovčka“ (psevdon. Marije Markevičeve). L. 1858. sta izšla dva zvezka pripovedek Kvitke, a l. 1859. je bilo natisnjenih najst zvezkov, med temi tudi zgodovinska povest Kuliševa „Čorna rada“. V naslednjem letu je bilo izdanih že 26 knjig; najvažnejše izmed njih so: „Kobzar“ Ševčenka, Kulišev almanah „Hata“ in Zakrevskega „Starosvitskij bandurist.“ L. 1860. je začel izhajati v Petrogradu mesečnik „Osnova“ pod uredništvom Belozerskega, v Černihovu pa je jel Hlebov izdajati „Černihovskij listok“.

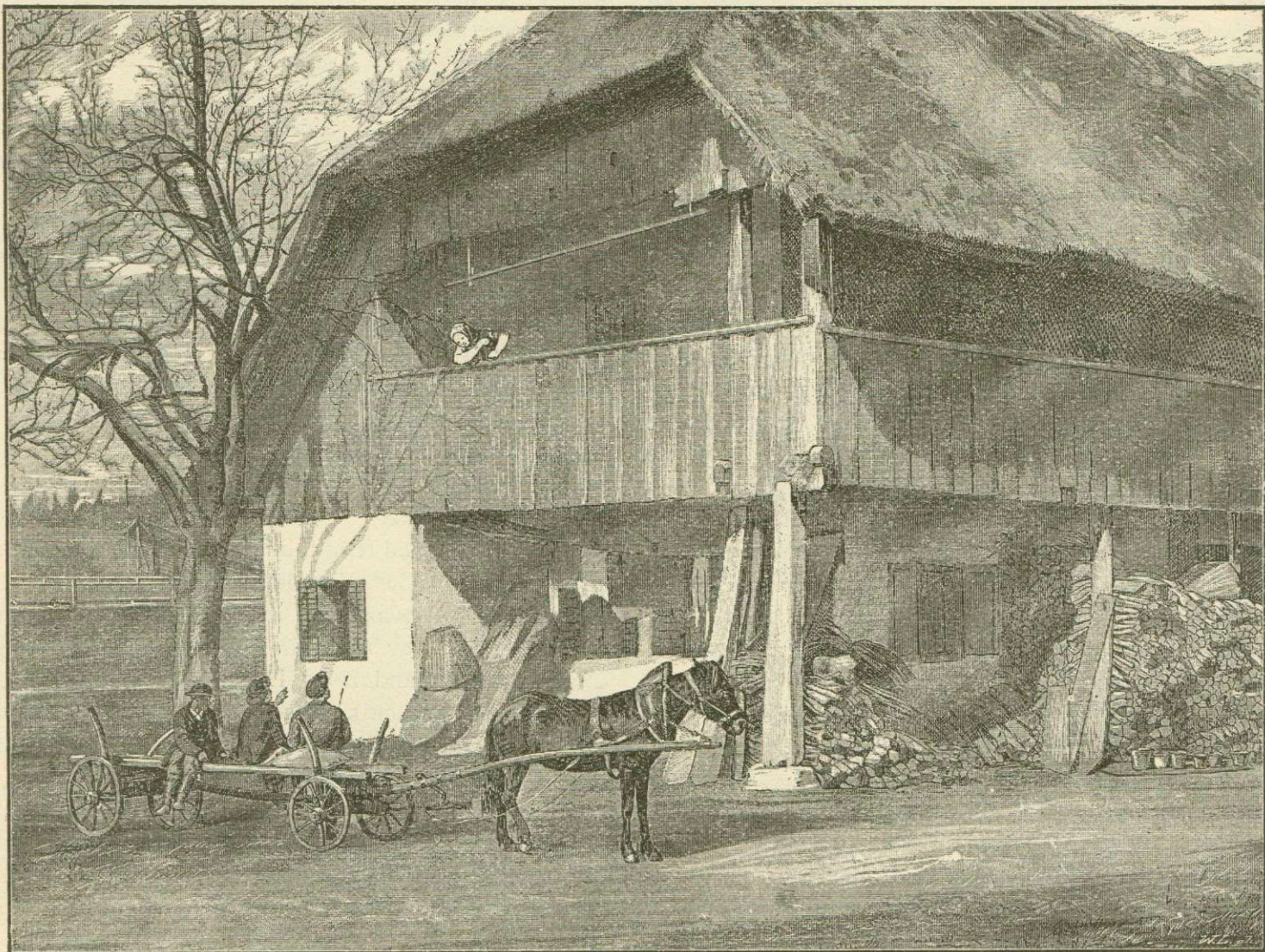
To novo slovstveno gibanje je kmalu izvabilo nove moči. Na slovstveni njivi so se prikazali novi delavci: Aleksandrovič, Vitavski (pisatelj pravljic, Žitecki, Kužmenko, Konisski, gospa Kuliš, Lazarevski, Kulik, Moračevski, Nos, Ohijevski, Stecenko, Tavgolga, Simonov, Svidnicki, Šišacki, Čubinski in drugi. Toda ta razvoj ukrajinskega slovstva je trajal le kratko. „Osnova“ je že l. 1862. zaspala in naslednje leto je prenehal tudi „Černihovskij listok“; nekoliko mladih pisateljev, kakor: dr. Nos, Konisski, Čubinski in Šimanov, je moralo zapustiti domovino. Ministerstvo se je jelo pritoževati nad ogromno množico ukrajinskih rokopisov, predlaganih cenzuri, vsled česar je prišlo naposled do tega, da se je v Rusiji zabranilo tiskanje maloruskih knjig, izvzemši leposlovnih.

V vrsto prej navedenih pisateljev je treba še prišteti pred nedavnim v Jalti umrlega pesnika dr. Rudanskoga, prelagatelja Lermontovega „Demona“ in Homerjeve „Ilijade“, in Danila Mordoceva, ki je pričel svoje pisateljsko delovanje s prelepo, toda nedokončano pesmijo „Kozaki u mori“, natisnjeno l. 1859. v „Saratovskem Sborniku.“

V „Osnovi“ je priobčil Mordovcev dve povesti „Soldatka“ in „Dzvonar“, ki sta izšli posebej v „Rusko-ukrajinskoj biblijoteki“ v Levovu l. 1885. V dotični „biblioteki“ so bili priobčeni l. 1886. tudi „Poe-tični tvorî St. Rudanskega“. Poleg „Soldatke“ in „Dzvonara“ je Mordovcev izdal še povesti: „Son-neson“ ter „I z ust mladencov.“

Ob tem času se je pokazal pisatelja tudi Alek-sander Storoženko, rojen l. 1805. umrl l. 1874. Ker je bival v državni službi na Podolju, seznanil se je bliže z ondotnimi prebivavci ter zajemal snov za svoje povesti narodu iz ust. Najboljše njegove povesti so: „Kindrat Bubnenko Švidkij“, „Roskazy zaporožca Korža“, „Vusi“ in „Holka“. L. 1879. je

Postanek.

Risal Ant. Koželj.

bil natisnjen v Odesi njegov neznatni roman: „Marko Prollatij“.

Med tem, ko je slovstveno gibanje malorusko pojemalo nad Dnjeprom, rastlo je od l. 1848. ugodneje v avstrijski državi. Tega leta je bila osnovana v Levovu „Galicko-ruska Matica“, porodil se je politično-literaren časopis „Zorja halicka“, in duhovnik Jakop Holovacki je bil pozvan na stolico rusko-

ukrajinskega jezika in slovstva na levovskem vseučilišču.

Holovacki je bil kaj navdušen rodoljub, ki je sveto verjel, da se proslavi in dvigne maloruski jezik in slovstvo, ko se postavi na lastne noge; za to pa mu je bilo poročstvo bogato malorusko narodno pesništvo, ki presega narodno poezijo vseh ostalih slovanskih plemen. (Dalje.)

Pogovori.

(Dalje.)

Kakor ima vsak čas svoje posebnosti, tako tudi sedanji, ki zahtevajo, da se nanje ozira duhovščina.

1. Sedanji čas je večinoma po vseh kulturnih deželah katoliški duhovščini neprijazen. Zato goji proti njej sum brez konca in kraja. Duhovnik skoro ne more storiti niti jednega dejanja, da bi ga ne sumničili nasprotniki vsaj slabega namena. — Tu mu utegne pomagati jedino le vsestranska odkritost pri onih, ki imajo še kaj dobre volje. Naj ves svet vidi, da nima duhovnik nikakih skrivnostij. Kakršen je v javnosti, tak bodi v srcu in med svojimi štirimi stenami.

2. Kakor bodi vse njegovo delo odkrito, tako pa tudi brez strahu. Stvar, za katero dela duhovnik, je dobra in prava, ako se ravna po sveti veri. Zato pa naj jo zastopa z največjo neustrašenostjo. Lahko rečemo, da je mnogih neuspehov v verskih stvareh kriva duhovska boječnost. Prav tako je pa tudi veselo, da se ta boječnost umika pogumu, ki pa seveda ne sme biti nikdar drznost, da bi izzivala nasprotnika.

3. Kakor je gotovo, da izvira nasprotstvo zoper duhovščino iz nezadostnega verskega prepričanja, iz maloverstva ali neverstva, tako je tudi jasno, da treba duhovščini najprej delovati za verski pouk. Učiti in zopet učiti treba. Apostoli, ki so za Kristusa pridobili poganski svet, so imeli verski pouk za prvo nalogo; da, celo važnejši se jim je zdel evangelijski nauk, kakor deljenje zakramentov. (I. Kor. 1, 17.)

Beseda in pravica morata naposled zmagati. Brez boja in trpljenja ni krepostij. Zato bo tudi sedanji boj le koristil onim, zoper katere je osnovan. Kar je slabega, pade v boju, a kar je trdnega in zdravega, to se okrepi. Slovenski narod je prebil že mnoge težave, in tako smemo upati, da preboli kmalu tudi sedanjo bolezen, in da se bodo tedaj vsi udje slovenskega narodovega telesa v jedinosti veselili zadobljenega zdravja.

Gosp. L.: „Prosim, da bi natisnili sledečo pesmico v Vašem cenjenem listu; če pa ni zrela za to, da bi izpregovorili par besed kritike o njej na platnicah.“ Tako ste nam pisali in tako Vam bodi.

Tožba v tujini.

Na griču prijaznem je dragi moj dom,
kjer mila rodila me mati;
da vlegel, sem mislil, tam nekdam se bom,
da v zemlji tej ležal bom zlati.

A moral pustiti domači sem kraj,
od dragih se moral ločiti.
V tujini tej nimam prijatelja zdaj,
ki mogel ž njim bol bi deliti.

Tu jokal za mano ne bode nikdó,
ko rešen bom svoje usode;
nikdo ne poreče, ko v grob me denó:
Naj lahka mu zemljica bode.

Tu majce predrage na grobu ne bo,
da solze bi bridke točila,
in nežnih cvetic tam sè skrbno roko
sestrica ne bode sadila.

Le mah bo preraščal tam črno zemljo,
kjer truplo bo moje ležalo;
tu rezani kamen naznanjal ne bo,
da srce je moje — zastalo.

Najprej Vam svetujemo, ogibajte se brezpomembnih pridevkov: dragi moj dom, mila mati, zemlja zlata (?), majka predraga i. dr. Ako ni v pesmih takih brezpotrebnih pridevkov, je pesem krepkejša in prijetnejša „Deliti bol“ je nemška fraza, katere v slovenščini nikar ne rabite. „Rešen svoje usode“ je rečeno silno nerodno. Sicer pa je človek neumrljiv in „usoda“ ga tudi ob smrti ne dá iz rok. Kar pravite v zadnjih dveh vrsticah, to je tudi nekoliko neskladno: saj tudi doma lahko mati ali sestra umrjeta pred Vami, da ne bodeta točili solz za Vami; in „rezani kamen“ Vam na grob postavijo — ako hočete — tudi tujci. Torej se nam zdi pesem premalo resnična ali stvarna, nekoliko okorna, nekam prisiljena, ki pa vsekako kaže Vašo — dobro voljo.

G. J—o: „Oprostite, da se Vas drznem nadlegovati s svojo revno pesmico, vendar vem, da ne bodete zavrgli moje prošnje, te, da bila moja pesmica v prihodnjem ‚Dom in Svetu‘, zato ker mi je ta časopis posebno priljubljen že od nekdam. Torej še enkrat prosim.“

Zima.

Bliža se nam huda zima,
to nam rož'ce govore,
mrzlo jutro, huda slanica,
ki pobrala jih bo vse.

Že prišel je čas, da gremo,
to nam ptički govore,
tje v daljino preko morja,
kjer gorkeje bo za nas.

Tudi tebi, drag' mladenič,
stvarnik Tvoj Ti govori,
da prišla bo huda zima,
čez Tvoje krasne dni.

Tako smo Vam dopolnili Vašo željo. Po-vedati Vam pa moramo to-le: Vi seveda imate to „revno pesmico“ radi, ker ste jo sami zložili, a drugi je ne bodo cenili, ker je res „revna“. Druga stvar je, ali zlagate pesmi za svojo zabavo in sebi v veselje, ali pa za ta namen, da bi jih objavili ali dali natisniti. Za objavo ali natisk ni vsaka pesem godna, in Vaša tudi ni. Na platnice smo jo deli, da smo pokazali, kakšna ne sme biti pesem. Zato ne bomo odslej natisnili nobene Vaše pesmi, dokler ne bode zlagali res dobrih.

G. Simon Leonovič: „Pošiljam Vam tu prve svoje tri pesmice, da bi jih ocenili v prihodnji številki ‚Dom in sveta‘. Ako me ne bote popolnoma zavrgli, bom poslal še več raznoličnih pesmic.“ Poglejmo, kakšne so!

Pozdrav bratom!

O Sava, reka ti deroča,
kako res burno mi šumiš,
zapuščaš mesta tu cvetoča,
v globoko Donavo hitiš!

Le teci, bistra voda, teci
tja doli na hrvaško stran,
in bratom mojim to izreci,
pozdravlja da jih brat Slavljjan!

In sestre moje še pozdravi,
ki srečno doli tam živé,
da zanje gorko, jim izjavi,
tu bije bratovsko srce!

Misel je v tej pesmi prenavadna, zato ne bo ugajala bravcem. Oblika je tudi nekam vsakdanja, malo pesniška.

Rad pel bi . . .

Rad pel bi pesmice sladké,
ljubezen sladko bi opeval,
vrstice bile bi krasné,
si slavo vedno bi domneval.

Mi težke rane ne dadé,
ki mene britko so zadéle,
ranile zdravo mi srcé,
odgnale dneve mi vesele.

Zato mi pesem iz srca
le tužna včasih bo priklila,
'z očes po solza prebritka,
pogosto mene bo oblila.

Ljubi gospod Leonovič, ne zamerite, da nam smehljaj sili na ustnice ob Vaših „britkih ranah“ in „prebritkih solzah“. Verjamemo, da bi radi peli, a Vi nam verjamite, da ste v tej pesmi preokorni. In tako velja tu pregovor: Od veličastnega do smešnega je samo jeden korak.

Vzeta cvetica.

Imel prekrasen vrt jaz nekda sem.
Rudeča bila v njem je le cvetica,
to bila krasna moja je vrtnica,
najlepša res na svetu, reči smem.

Cveticu čuval vedno sem zvesto,
pri njej je duša moja vedno bila,
se z njenim svežim duhom je pojila,
pri njej zaspala tudi je sladko.

A kmalu mraz pokrtil vso zemljo je,
nobeni stvari ni zdaj prizanašal,
in za cvetico krasno ni me vprašal,
s seboj nevsmiljenež kar vzel jo je —

Kako za njo jaz točil sem solze,
zdaj vrt moj pa je sama le puščoba,
izginila nekdanja je bliščoba,
ki mi svetila v srečno je srce.

O tej pesmi Vam moramo reči prav isto, kar smo rekli o prejšnji. Zato je naša misel ta: Četudi imate voljo dobro, a nadarjenosti za pesništvo sedaj še ne kažete.

Gosp. Leo Levič. Zopet tu, naš ljubi znanec? Vrlo, tudi lepih cvetic ste prinesli s svojega vrta! Vidimo, da ga skrbno obdelujete. Kažite, pogledjmo!

Sloveniji.

I.

Le boj divja čez miljene dobrave,
povsod brat rodnega zatira brata,
Slovenija, o majka mila, zlata,
Kedaj zasi je dan ti sreče, sprave?

In kje so dnovi svetle tvoje slave?
Zaman, zaman želim si njih povrata! . . .
A koj priplove sreča ti krilata,
če držal vsak bi sin se vere práve!

A vera prava iz srca jim gine
in z vero pa ljubav do tebe, mati,
ljubav do tebe, tužne domovine.

O mati, srce priča bo solzá ti,
Ki pozni jih sinovi bodo lili,
a prosti ne, temveč — pokorni sili.

II.

Kdo kriv pa bo njih bede in trpljenja?
Nebo mar, ki nad nami se popenja?
O ne! Usmiljeno ti je bilo
vselej, oj' prosi je še zdaj gorko!

Oj prosi je še zdaj gorko, Slovenja!
Bojim pa se, bojim se, da prejenja
z usmiljenjem nebo, ker v tebi vro
nesloga, srd, mučenje brezsrčno . . .

Mučenci, dà, že zdaj so sini tvoji,
ki trapijo jih tujci in rojaki;
to delavcev so trudnih bleđi broji.

Slovenija, in kaj je temu krivo?
Krivi nevere temni so oblaki!
Oh kdo užge nam zopet vero živo?!

S tema pesmima ste si nakopali dvojnih nasprotnikov: Jedni so Vam nasprotni, ker delate s pesmijo „propagando za vero“; drugim pa se zdi, da sta oba soneta premalo pesniška ali pa preveč prozajiška — kar imate rajši. Mi pa mislimo tako: Ker je vera jako vzvišena stvar, smete jo braniti ali pripočati le s prav dobro pesmijo in s prav lepo obliko. Drugače že ne bode Vi „užgali vere žive.“ Zdravi! (Dalje.)